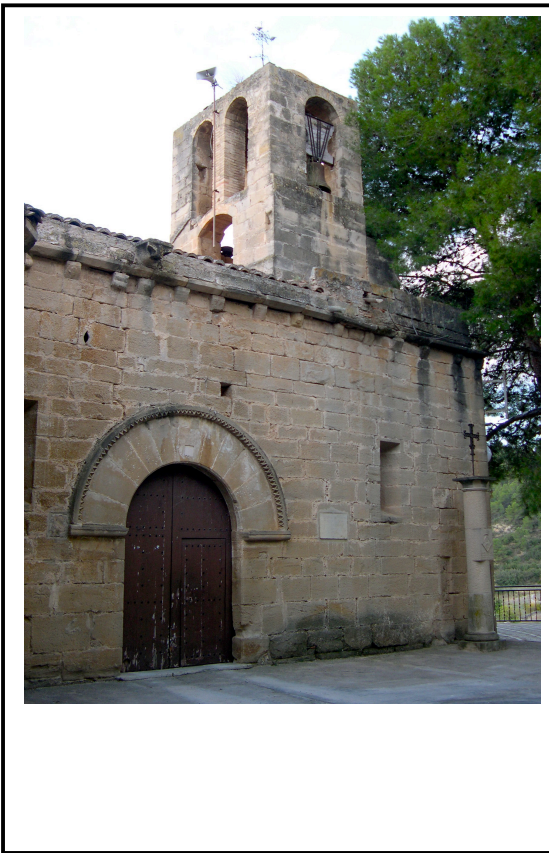

Rams Domenech SC
ARQUEOLOGIA I TURISME

Carrer Tarragona, 36 1er 3a
43786 – BATEA
Telf. 617 866 946
ramsdomech@gmail.com
CIF: J43920610

MEMÒRIA

ACTUACIÓ

CONTROL I DOCUMENTACIÓ

TÍTOL

**CONTROL ARQUEOLÒGIC A
L'ARRANJAMENT PARCIAL DEL
TERRA DE L'ESGLÉSIA PARRO-
QUIAL DE SANTA MAGDALENA**

TERME MUNICIPAL

CASERES

COMARCA

TERRA ALTA

AUTORS DE LA MEMÒRIA

PERE RAMS FOLCH

J. M. PÉREZ SUÑÉ

DATA REDACCIÓ

1 de febrer de 2010

CLAU

**511 K121 N 188-2009
/ 1-4423**

DOCUMENTACIÓ

- **Memòria detallada**
- **Plànols**
- **Reportatge fotogràfic**
- **Annex inventari materials**

**CONTROL ARQUEOLÒGIC A L'ARRANJAMENT
PARCIAL DEL TERRA DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL
DE SANTA MAGDALENA**

PROMOTOR

**Parròquia de Caseres
Carrer de l'Església, s/n
43787 – CASERES
NIF. R4300002E**

**Persona de contacte:
Mn. Emilio Vives Vives
Rector de la parròquia**

TIPUS D'INTERVENCIÓ

Intervenció terrestre

CLASSE D'ACTIVITAT

Control i documentació

CRONOLOGIA

Medieval / Moderna

DATES EXECUCIÓ

Del 18 al 22 de novembre de 2009

SIGNATURA

DATA

1 de febrer de 2010

ARQUEÒLEG DIRECTOR

**Pere Rams i Folch
Carrer Tarragona, 36 1-3
43786 – Batea (Terra Alta)**

Telf. 617 866 946

MEMÒRIA ARQUEOLÒGICA DE DETALL

ÍNDIX

Nivell	Descripció	Pàg.
1	INTRODUCCIÓ	4
1	OBJECTE DE LA INTERVENCIÓ	4
2	RECURSOS HUMANS	4
2	L'EDIFICI I LA SEVA SITUACIÓ	6
1	SITUACIÓ I DESCRIPCIÓ DE L'EDIFICI	6
1	El municipi de Caseres	6
2	L'església de Santa Magdalena	6
3	ANTECEDENTS DE LA INTERVENCIÓ	9
1	NOTICIES HISTÒRIQUES	9
4	DESCRIPCIÓ DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA	11
1	MOTIVACIÓ DE LA INTERVENCIÓ	11
2	PLANIFICACIÓ DE LA INTERVENCIÓ	11
1	Fase I: Realització de sondeigs previs.	11
2	Fase II: Aixecament mecànic del paviment.	12
3	Fase III: Neteja i documentació de les evidències documentades.	12
4	Fase IV: Documentació gràfica i planimetria de les possibles troballes.	12
5	Fase V: Protecció dels elements estructurals documentats.	12
3	DESCRIPCIÓ DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA	12
4	CORRELACIÓ DE LES REFORMES DE L'EDIFICI AMB LES UNITATS CONSTRUCTIVES/ESTRATIGRÀFIQUES.	16
5	CONSIDERACIONS FINALS	19
6	BIBLIOGRAFIA	22
7	ANNEX: MATERIAL ARQUEOLÒGIC	24
8	PLÀNOLS I REPORTATGE FOTOGRÀFIC	28

1.- INTRODUCCIÓ

1.1.- OBJECTE DE LA INTERVENCIÓ

1.2.- RECURSOS HUMANS

1.- INTRODUCCIÓ

La present Memòria constitueix l'Estudi de Detall referent als resultats de la Memòria del **Control arqueològic a l'arranjament parcial del terra de l'església parroquial de Santa Magdalena (Caseres, Terra Alta)**.

En compliment de la normativa vigent, i segons el procediment establert en l'article 47 i següents de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807) i en l'article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594), l'arqueòleg Pere Rams i Folch ha rebut de Mn. Emilio Vives Vives, rector de la parròquia de Santa Magdalena (Caseres, Terra Alta), l'encàrrec de realitzar l'excavació arqueològica preventiva a l'església parroquial esmentada.

La Direcció General del Patrimoni Cultural autoritzà la intervenció de **Control arqueològic a l'arranjament parcial del terra de l'església parroquial de Santa Magdalena**, sota la direcció d'en Pere Rams i Folch, segons la resolució **511 K121 N 188-2009/1-4423**, del 17 de novembre de 2009.

Aquesta memòria científica recull els resultats de les investigacions realitzades, tant a nivell documental com directament sobre el terreny.

1.1.- OBJECTE DE LA INTERVENCIÓ

El Bisbat de Tortosa i la Parròquia de Caseres han decidit canviar el terra actual, fet de rajoles hidràuliques als anys setanta del passat segle. L'objecte de la intervenció arqueològica ha estat documentar les possibles restes que pugin conservar-se sota aquest paviment i controlar que l'obra no malmet o destrueix cap vestigi arqueològic.

1.2.- RECURSOS HUMANS

L'equip de treball ha estat format per quatre persones: un arqueòleg director, un auxiliar qualificat i dos auxiliars de camp a càrrec de l'empresa responsable d'executar el projecte d'obra.

2.- L'EDIFICI I LA SEVA SITUACIÓ

2.1.- SITUACIÓ I DESCRIPCIÓ DE L'EDIFICI

2.- SITUACIÓ DEL JACIMENT I RÈGIM JURÍDIC

2.1.- SITUACIÓ

2.1.1.- El municipi de Caseres

El municipi de Caseres (43 Km²) està situat a l'extrem de ponent de la comarca de la Terra Alta, separat de Calaceit, d'administració aragonesa, pel riu d'Algars que marca la frontera del municipi. Presenta un terme municipal força accidentat, conformat per diferents valls i barrancs, tributaris tots del riu d'Algars. Hi destaca la serra de Botja (amb 526 m d'altitud al tossal de Mudéfer), que marca el seu límit amb Batea, i la serra dels Pesells, que en part li fa de termenal amb Bot i Horta de Sant Joan. El terme es comunica per un petit brancal que enllaça Caseres amb la carretera N-420 de Calaceit a Gandesa, que passa pel nord de la població.

La vila de Caseres, a 324 m d'altitud a la riba dreta del riu d'Algars al peu de la serra dels Pesells, presenta una trama de carrers antics molt lineal, la majoria dels quals es comunica amb el carrer Major que, a través del carrer Aragó, s'aboca a la Plaça. Aquesta és presidida pel "perxe", precedit d'un espai cobert, enderrocat i refet recentment. En comunicació amb la Plaça hi ha també l'església parroquial. Les cases tenen poca alçada, normalment planta, pis i golfes, i combinen els carreus i la maçoneria, bé que modernament integren també el rajol i el totxo, aquest típic de les noves construccions. Les cobertes són de poc pendent, de teula. Hi ha llindes antigues de pedra per emmarcar portals i finestres, i portals adovellats.

2.1.2.- L'església de Santa Magdalena

A la Plaça d'Espanya núm. 1, s'alça l'església parroquial de Santa Magdalena. Les coordenades UTM són:

ANGLE DE L'EDIFICI	Y	X
Nord-oest	268960	4546895
Nord-est	268946	4546889
Sud-est	268946	4546881
Sud-oest	268963	4546881

El temple primigeni es degué de construir en un moment avançat del segle XIII; aleshores la nau rectangular havia d'estar enllosada i tancava amb capçalera plana, i aquesta es localitzava aproximadament per on comencen les capelles de l'absis. A la nau hi havia quatre finestres, dues al mur de tramuntana, una al de migdia i la quarta centrada en el mur d'occident, possiblement sobre la porta forana, que és molt elegant i senzilla, forma un punt rodó d'amples dovelles emmarcades per un guardapols decorat de ziga-zaga. Les quatre finestres presenten una fractura particular; tenen el doble esplandit típicament medieval. En aquesta mateixa façana nord, que és la principal, conserva la cornisa motllurada que recolza en permòdols que encara conserven la decoració.

L'església de Santa Magdalena s'assembla molt a desafectada de Santa Anna, ubicada al despoblat llogaret d'Almudefer, un agregat al municipi de Caseres, bastida en el segle XIII, i probablement fou el model seguit per a la construcció de la de Magdalena. L'església ja apareix esmentada l'any 1314, quan fou visitada pel bisbe de Tortosa.

La parroquial de Santa Magdalena encara conserva molts dels elements arquitectònics que acabem de fer esment. Actualment és un edifici d'una nau i absis pentagonal de la mateixa amplada que la nau, al que s'accedeix per la porta que es va traslladà al costat de tramuntana. Les mides interiors del temple són 19'5 m de llarg per 5'3 m, d'ample i 7'2 m d'altura; els murs tenen 1 m de gruix. La nau és coberta amb volta seguida de canó apuntat i d'absis amb volta de creueria. A les dues cares de l'absis que toquen a la nau hi ha sengles capelles fondes que recorden un creuer, les quals, com l'absis, són cobertes amb volta de creueria.

Aquesta notable reforma estructural de l'edifici degué de realitzar-se entre el segle XVI i el primer terç del XVII, doncs l'any 1638 ja es documentaven, en una visita pastoral, aquests tres altars, el principal, dedicat a Santa Maria Magdalena, i els dos menors, sota les advocacions de la Mare de Déu del Roser i de sant Roc. Tots tres no presentaven cap deficiència digna d'ésser notada pel canonge visitador. També fa menció del cor i de la sagristia, una cambra situada al costat de migdia amb coberta de volta apuntada, amb el terra enllosat i accés des d'un dels altars secundaris. Aquesta reforma també afectà al campanar, de manera que a l'angle SW, el mur lateral de la nau està engruixit per a allotjar una escala de cargol de molt bona factura que puja a la teulada i al campanar de cadireta. Aquest campanar constitueix un dels elements més particulars i interessants del temple. Pel damunt de la cornisa s'aixecà el mur per a cobrir la nau amb teula, ja que sobre la volta deu haver-hi lloses de pedra. Tota la fàbrica de l'església està construïda de carreu mitjà molt ben escairat aparejat a trencajunt, tant als murs com a les voltes, excepte la capella SW que és de mamposteria.

Ara bé, considerant que la exhaustiva descripció que es realitzà en la visita pastoral del 1638 no fa esment a cap de les dues capelles asimètriques, amb coberta de canó apuntat, col·locades a la nau, més avall de la capçalera tripartita. Aquesta segona reforma afectà a l'estructura exterior de l'edifici, al modificar el mur de tramuntana i fer desaparèixer la cornisa que devia continuar als altres costats, evidència de la quantitat de modificacions que el temple ha sofert amb els segles. De l'estil de les dues capelles es pot deduir que aquestes són posteriors a d'absis i aquest és posterior a la nau, com ja hem comentat. Les seves dues capelles són posteriors a la nau. Atenent a la manca de documentació que faci referència a la data de construcció d'aquestes dues capelles asimètriques, entenem que el més probable és que foren bastides durant la segona meitat del segle XVIII, quan Caseres va assolir un notable augment de població i el subsegüent augment de disponibilitat econòmica per assolir aquesta reforma. El vas funerari probablement també data d'aquest període.

La darrera reforma estructural data de les darreries del segle XIX, que ocupant part de la sagristia es va obrir una tercera capella simètrica a la de tramuntana i col·locada en paral·lel a la de migdia.

3.- ANTECEDENTS DE LA INTERVENCIÓ

3.1. – NOTICIES HISTÒRIQUES

3.- ANTECEDENTS DE LA INTERVENCIÓ

3.1. – NOTÍCIES HISTÒRIQUES

El lloc de Caseres ("Caselas") és esmentat en els límits del terme de Miravet, en la donació als templers de 1153, però formà part de les terres administrades des de la comanda d'Horta.

La pertinença de Caseres a l'Orde del Temple és el fet d'haver passat després a l'Hospital. L'any 1359, el «loch de Caseres (...) de la Comanadoria Dorta» tenia 20 focs, segons un fogatge. Mentre que el 1378 només n'havia 8. Circumstància que palesa una important davallada de població en el tercer quart del segle XIV.

L'any 1535, en visita prioral de la comanda d'Horta, consta que el castellà d'Amposta tenia la plena jurisdicció civil i criminal de la vila i els drets habituals sobre delmes i censos que havien posseït els templers en tots aquests pobles de la Terra Alta. Amb tot, però, com succeí en altres viles de la comarca, els santjoanistes perderen el patronatge de la parròquia, motiu pel qual aquest dret ja no figurava en la visita dels superiors.

El nombre d'habitants de Caseres és va recuperar notablement durant la primera meitat del segle XVI, de manera que el 1553 hi havia 36 focs. L'any 1643, durant la Guerra dels Segadors, fou saquejada per les tropes del compte d'Olivares, dirigit pel marquès de Los Vélez, fet que podria explicar la davallada de població durant la segona meitat del segle XVII, i que el 1713 només fossin censat 88 habitants.

El nombre d'habitants es recuperà al llarg del segle XVIII i el primer terç del XIX, ja que el 1830, ja hi havia 395 habitants, i el 1860 s'havia doblat, arribant fins als 610.

En la batalla de l'Ebre (estiu de 1938), Caseres restà a tocar de la línia de màxima penetració de les forces republicanes. Aviat la vila fou ocupada per les tropes franquistes, i un destacament de l'expedicionari *Corpo di Truppe Volontarie* s'encarregà de fer restaurar als propis caserencs el malmès interior del temple parroquial. A més, llavors varen aprofitar per a regularitzar l'enllosat del paviment cobrint-lo amb una capa de formigó de color negrós.

A la dècada dels anys 70, aquest poc vistós paviment de formigó es va cobrir amb un enrajolat, més net però poc adient amb el conjunt de l'edifici.

4.- DESCRIPCIÓ DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA

4.1. – MOTIVACIÓ DE LA INTERVENCIÓ

4.2. – PLANIFICACIÓ DE LA INTERVENCIÓ

**4.3. - DESCRIPCIÓ DE LA INTERVENCIÓ
ARQUEOLÒGICA**

**4.4. - CORRELACIÓ DE LES REFORMES DE L'EDIFICI
AMB LES UNITATS CONSTRUCTIVES
/ESTRATIGRÀFIQUES DOCUMENTADES**

4.- DESCRIPCIÓ DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA

4.1. – MOTIVACIÓ DE LA INTERVENCIÓ

Donat el mal estat en que es troba una part important del paviment de la parroquial de Caseres, el Bisbat de Tortosa i la Parròquia de Caseres han decidit canviar el terra actual, fet de rajoles hidràuliques als anys setanta. El projecte d'execució preveu aixecar el paviment de rajoles i la seva preparació, suposadament damunt del terra fet de ciment que, segons les fonts orals i segons una placa a la façana principal, els legionaris italians van fer després de la batalla de l'Ebre.

El projecte ha estat redactat per l'arquitecte tècnic Josep Lluís Avinyó Falcó, amb data de 13 de febrer de 2009. Segons aquest projecte tècnic, el programa a desenvolupar és el següent:

- Retirada del vell mosaic hidràulic.
- Rebaixament del terra per a fer una nova base de recolzament per tal d'evitar possibles deformacions.
- Retirada a l'abocador de la runa.
- Anivellament i compactació del terra.
- Protecció del terra amb geotèxtil.
- Col·locació d'una capa de formigó de neteja de 5 cm de gruix.
- Col·locació d'una capa d'impermeabilització per a evitar futures humitats.
- Col·locació de la nova base amb un paviment de formigó armat de 15 cm de gruix.
- Col·locació del nou terra amb lloses de 80 cm x 60 cm i 3 cm de gruix, de pedra natural del tipus Ulldecona amb acabat envellit.

4.2. – PLANIFICACIÓ DE LA INTERVENCIÓ

Per a assolir els objectius prefixats en aquesta intervenció arqueològica, es va programar el treball de camp en dos fases consecutives, de manera que la segona estava condicionada als resultats obtinguts en la primera.

4.2.1 – Fase I: REALITZACIÓ DE SONDEIGS PREVIS

Realització d'un sondeig previ a l'aixecament del paviment per a localitzar i documentar els llocs on encara restaven les lloses o les restes de paviments antics, amb l'objecte d'evitar la seva destrucció. El sondeig s'ha realitzat manualment, aixecant els dos nivells del paviment amb un martell pneumàtic.

4.2.2 – Fase II: AIXECAMENT MECÀNIC DEL PAVIMENT

El procés d'aixecament del paviment existent s'ha realitzat amb una mini-excavadora i amb mitjans manuals allà on la màquina no pugui accedir. Es retiraran les rajoles i la capa de formigó col·locada després de la guerra civil, suposadament damunt de les lloses de pedra, tot i que tradicionalment s'ha dit, entre la població més vella de Caseres, que les lloses antigues foren extretes durant els anys de la guerra i aprofitades en altres cases del poble.

4.2.3 – Fase III: NETEJA I DOCUMENTACIÓ DE LES EVIDÈNCIES DOCUMENTADES

Neteja i delimitació arqueològica dels enllosats de pedra, estructures constructives i d'altres estrats documentats, emprant les tècniques d'excavació modernes.

4.2.4 – Fase IV: DOCUMENTACIÓ GRÀFICA I PLANIMETRIA DE LES POSSIBLES TROBALLES

Documentació gràfica i planimetria de l'interior del temple abans dels treballs d'arranjament del nou paviment.

4.2.5 – Fase V: PROTECCIÓ DELS ELEMENTS ESTRUCTURALS DOCUMENTATS

Una vegada realitzada la documentació gràfica i planimetria de les estructures documentades es procedeix a cobrir-les amb una capa de geotextil de protecció. Que es cobreix amb sorra i per sobre d'aquesta es disposa el paviment definitiu.

4.3. - DESCRIPCIÓ DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA

La intervenció arqueològica començà amb la realització prèvia d'un sondeig manual, que va consistir en obrir amb una martell pneumàtic una rasa d'1 m d'ample per 2 de llarg, tot just davant de la porta d'entrada a l'església. Sota l'enrajolat modern i la capa de formigó negros ja aparegué l'enllosat. Aquest s'estenia en totes direccions.

Considerant aquesta circumstància i que les fons orals estaven en el convenciment que l'antic enllosat pràcticament estava perdut, es va prendre la decisió de procedir a un aixecament totalment controlat de l'enrajolat i de la capa de formigó.

Per a aixecar l'enrajolat i el formigonat s'emprà una mini-excavadora amb martell pneumàtic que trencava l'enrajolat i fragmentava la superfície del formigó, sense arribar a l'enllosat antic de pedra.

Amb mitjans manuals s'amuntegà la runa formada pels fragments de rajola i formigonat. Aquests amuntegaments s'extragueren a l'exterior de l'església emprant la pala de la mini-excavadora. Per a evitar passar la màquina per sobre de l'enllosat, s'adoptà l'estratègia

d'enretirar la runa primer de les parts més interiors, i anar sortir de manera ordenada, evitant sempre passar per les zones ja posades al descobert.

Una vegada finalitzada la fase de retirada de la runa i un cop deixat al descobert la totalitat de l'enllosat antic, començà la neteja i delimitació arqueològica dels diferents trams d'enllosats de pedra, estructures constructives i estrats documentats, emprant les tècniques d'excavació modernes. Durant aquesta fase es varen documentar les unitats estratigràfiques (UE's) i unitats constructives (UC's) següents, amb independència que siguin positives o negatives (aquestes darreres identificades amb un parèntesi).

Llistat descriptiu de les UE/UC documentades:

UE/ UC	Descripció	Etap
UC 1000	Mosaic format per rajoles quadrades de 40 cm de costat i 3 cm de gruix.	VII
UC 1001	Estrat homogeni de formigó que s'estén per tota la superfície interior de l'església, per sota de l'enrajolat UC 1000 i per sobre de l'enllosat original de l'edifici UC 1001. La potència es força regular, oscil·lant a l'entorn dels 3 cm.	VI
UC 1002	Enllosat de pedra força irregular format per lloses de mida diversa i col·locades sense seguir un patró d'ordenació determinat. Algunes de les lloses són de grans dimensions, mentre d'altres no són més que pedres quadrangular de mida mitjana, però totes elles tenien un gruix d'uns 10 cm. En alguns sector apareixen relligades amb argamassa de calç. Està coberta per la UC 1001.	I i II
UE 1003	Estrat d'argila vermella amb intrusions de graves, pedretes i fragments d'estuc pintat de color blau. Es documenta a la primera capella lateral dreta, on s'han perdut qualsevol tipus d'enrajolat o enrajolat. Està en contacte amb la UC 1002 i cobert per la UC 1001. Es tracta d'un estrat d'anivellament que cobreix la UC 1007.	VI
UE 1004	Estrat d'argila sorrenca de color beige amb intrusions de graves, pedretes i fragments d'estuc pintat de color vermell. Es documenta a la primera capella lateral esquerra, on s'han perdut qualsevol tipus d'enrajolat o enrajolat. Està en contacte amb la UC 1002, s'adossa a les UC's 1005 i 1005a, i està cobert per la UC 1001. Es tracta d'un estrat d'anivellament que cobreix la UC 1007.	VI
UC 1005	Enllosat sobreaixecat format per pedres irregulars de 86 cm d'ample i 250 cm de llarg conservat. Se li adossa la UE 1004, i s'assenta sobre la UC 1005a i està coberta per la UC 1001. S'ubica a la primera capella lateral esquerra.	IV
UC 1005a	Rebliment de pedres i terra per a anivellar i sobreaixecar la UC 1005. Té una alçada de 15 cm. Se li adossa la UE 1004 i està	IV

UE/ UC	Descripció	Etapa
	cobert per la UC 1001. S'assenta directament a sobre de la UC 1007.	
UC 1006	Fragment del possible mur de tancament perimetral, construït amb argamassa de calç i petites pedres. L'evidència conservada té 60 cm d'ample i només 6 cm d'alçada. S'assenta directament a sobre de la UC 1007 i esta cobert per la UE 1004.	II
UC 1007	Llit d'argamassa de calç, graves i petites pedres que s'estén per tot el jaciment, contemporani a la UC 1006.	II
(UC1008)	Unitat negativa formada per l'arrencament de part de l'enllosat de pedra del paviment de la nau que estava davant de la primera capella situada a l'esquerra de l'altar major. Constitueix un gran espai central irregular de 3'30 m d'ample (eix S-N) i 2'15 m de llargada (eix W-E). Retalla la UC 1002 i està reomplert per la UE 1008a.	V
UE 1008a	Estrat d'argiles sorrenques de color marró clar amb gravetes i pedres. Reomple les unitats constructives negatives (UC's 1008 i 1009), s'assenta sobre la UC 1007 i possiblement serví per a anivellar el paviment de formigó UC 1001, que el cobreix.	VI
(UC 1009)	Unitat negativa formada per l'arrencament de part de l'enllosat de pedra del paviment situat a tocar del pany de mur entre la primera i segona capella del costat esquerra de la nau. Constitueix un gran espai rectangular de 2'20 m de llarg (eix E-W), 0'40 m d'ample i 0'10 m de llargada (eix W-E). Retalla la UC 1002 i està reomplert per la UE 1008a.	III
(UC 1010)	Unitat negativa formada per l'arrencament de part de l'enllosat de pedra del paviment situat a tocar del pany de mur entre la primera i la porta d'accés a l'església, al costat dret de la nau. Constitueix un espai irregular de 3'30 m de llarg (eix E-W), 0'52 m d'ample al costat W i 0'30 m d'ample al costat E. Retalla la UC 1002 i està reomplert per la UE 1011a.	III
UC 1011	Llit d'argamassa per a assentar-hi l'enllosat de pedra. S'adossa al mur lateral esquerre de la nau de l'església. S'assenta sobre la UC 1007 i està cobert per la UE 1011a.	III
UE 1011a	Estrat d'argiles sorrenques de color marró clar amb gravetes i pedres. Reomple la unitat constructiva negativa (UC 1010) i la unitat constructiva UC 1011, s'assenta sobre la UC 1007 i possiblement serví per a anivellar el paviment de formigó UC 1001, que el cobreix.	VI
UC 1012	Llit d'argamassa per a assentar-hi l'enllosat de pedra. S'adossa al	III

UE/ UC	Descripció	Etapa
	mur lateral dret de la nau de l'església. S'assenta sobre la UC 1007 i està cobert per la UE 1013.	
UE 1013	Estrat d'argiles sorrenques de color marró clar amb gravetes i pedres. Reomple la unitat constructiva negativa (UC 1010) i la unitat constructiva UC 1012, s'assenta sobre la UC 1007 i possiblement serví per a anivellar el paviment de formigó UC 1001, que el cobreix.	VI
(UC 1014)	Unitat negativa formada per l'arrencament de part de l'enllosat de pedra del paviment a la part central de la nau, prop de la porta d'accés a l'església. Constitueix un espai irregular d'1'10 m de llarg (eix E-W), 0'92 m d'ample al costat W i 0'80 m d'ample al costat E. El costat N és del tot irregular: el primer tram (E-W) té 0'50 m de llarg, gira a la dreta en angle recte 0'20 m, i tornar a girar a l'esquerra 0,55 m. La profunditat és de 10 cm. Retalla la UC 1002 i està reomplert per la UE 1015.	V
UC 1015	Fragment del possible mur de tancament perimetral, construït amb argamassa de calç i petites pedres, d'uns 80 cm d'amplada. S'assenta directament a sobre de la UC 1007 i esta cobert per la UE 1003.	II
UE 1015a	Estrat d'argiles sorrenques de color marró clar amb gravetes i pedres. Reomple la unitat constructiva negativa (UC 1014), s'assenta sobre la UC 1007 i possiblement serví per a anivellar el paviment de formigó UC 1001, que el cobreix.	VI
UC 1016	Enrajolat de la segona capella del costat dret de la nau, conformat per rajoles catalanes de color vermellós clar, de 35 cm de llarg per 17 d'ample. Es troba força deteriorat. Envolta la UC 1017, s'assenta sobre la UE 1018 i el cobreix la UC 1001.	III
UC 1017	Receptacle rectangular realitzat amb petites lloses de 28 cm de llarg, 24 cm d'ample i una profunditat de 22 cm. Està envoltat per la UC 1016 i la UE 1018, s'assenta sobre la UC 1007 i el cobreix la UC 1001.	III
UE 1018	Estrat d'argiles sorrenques de color marró clar amb gravetes i pedres. S'assenta sobre la UC 1007 i possiblement serví per a anivellar el paviment enrajolat UC 1016, que el cobreix. Envolta a la UC 1017.	III
UC 1019	Parets del vas funerari situat davant de la segona capella del costat esquerre de la nau. Realitzades amb grans carreus de pedra. Les dimensions són: 2'10 m de llarg (eix E-W) i 0'70 m d'ample. Reomplert per la UE 1020 i cobert per la UC 1001.	IV

UE/ UC	Descripció	Etapa
UE 1020	Estrat de runes barrejades amb terra i pedres i molt material d'enderroc, a més de nombrosos fragments de ceràmica, fusta i estucs pintats. Només s'han excavat els primer 20 cm, motiu pel qual desconeixem la profunditat del vas funerari. Reomple la UC 1019 i estava cobert per la UC 1001.	VI
(UC 1021)	Unitat negativa formada per l'arrencament de part de l'enllosat de pedra del paviment situat a al centre de la nau, a prop de la porta d'accés a l'església. Constitueix un espai amb forma de rectangle irregular de 2'00 m de llarg el costat W i 1'50 m de llarg el costat E (eix N-S), 1'10 m d'ample al costat S i 0'60 m d'ample al costat N. Té una profunditat de 10 cm. Retalla la UC 1002 que l'envolta, està reomplert per la UE 1022 i cobert per la UC 1001.	V
UE 1022	Estrat d'argiles sorrenques de color marró clar amb gravetes i pedres. S'assenta sobre la UC 1007, reomple la (UC 1021) i està cobert per la UC 1001.	VI
(UC 1023)	Unitat negativa formada per l'arrencament de part de l'enllosat de pedra del paviment situat al costat nord-occidental de la nau. Constitueix un gran forat totalment irregular de 2,00 m de llarg (eix N-S) i 1'90 m d'ample (eix E-W). Reomplert per la UE 1024 i cobert per la UC 1001.	V
UE 1024	Estrat d'argiles sorrenques de color marró clar amb gravetes i pedres. Reomple la (UC 1023) i està cobert per la UC 1001. Només es va excavar un primer nivell d'un 10-12 cm de potència, atenent a que començaren a sortir restes antròpiques.	II i III

4.4. - CORRELACIÓ DE LES REFORMES DE L'EDIFICI AMB LES UNITATS CONSTRUCTIVES/ESTRATIGRÀFIQUES DOCUMENTADES

El material ceràmic documentat en les diferents unitats estratigràfiques no ha estat prou significatiu com per a poder establir una clara correlació entre aquestes i les dates de les reformes realitzades a l'edifici. Circumstància que només ens permet proposar la següent seqüència cronològica a partir de les fonts històriques, associant-les a tall d'hipòtesi plausible a les diverses UC/UE's documentades:

Etapa	Cronologia	Descripció	UC/UE's associades
I	Segle XIII	L'església degué construir-se al segle XIII i ja apareix esmentada en documents de l'any 1314.	1002
II	Segle XVI -	L'església fou ampliada per la part de	1002, 1006, 1007,

Memòria del Control arqueològic a l'arranjament parcial del terra de l'església parroquial de Santa Magdalena (Caseres, Terra Alta)

	primer terç del XVII	l'absis i es reformà el paviment enllosat.	1015 i 1024
III	Segona meitat s. XVIII	Es construeixen les dues capelles asimètriques que s'enrajolen i possiblement el vas funerari de la nau, modificant part de l'enllosat de la nau.	(1009), (1010), 1011, 1012, 1016, 1017, 1018 i 1024
IV	Finals del segle XIX	Al mur oriental sobre la tercera capella, tot ocupant una part de la sagristia i retallant part de l'enllosat d'aquesta.	1005, 1005a i 1019
V	Anys 1936-1937	Destroces a l'interior i pèrdua d'una part de l'enllosat de pedres.	(1008), (1014), (1021) i (1023)
VI	Any 1938	Anivellament del terra i paviment de formigó.	1001, 1003, 1004, 1008a, 1011a, 1013, 1015, 1020 i 1022.
VII	Dècada de 1970	Paviment enrajolat sobre el pobre formigonat.	1000

5.- CONSIDERACIONS FINALS

5.- CONSIDERACIONS FINALS

De la intervenció arqueològica de control i documentació de l'arranjament parcial del terra de l'església parroquial de Santa Magdalena, es poden extreure les següents consideracions finals:

1. En els nivells arqueològics del subsòl de la nau de l'església posats al descobert no resten evidències materials del primitiu edifici dels segles XIII-XIV, amb excepció de la part occidental del paviment enllosat.
2. Del període de les importants reformes dels segles XVI o primer terç del XVII podrien datar els dos elements estructurals més significatius: d'absis tripartit, la prolongació dels mur lateral cap a l'est i la part oriental de l'enllosat de pedra. Aquest es força desigual, circumstància que suggereix que podria haver-se bastit reutilitzat part de l'enllosat antic i completant-se amb lloses noves.
3. Els indicis de restes antròpiques documentades a la UE 1024, també podrien correspondre a aquesta etapa del segle XVI, encara que la utilització d'aquest tipus d'enterraments en el subsòl de l'església va estar una pràctica en ús fins a principis del segle XIX..
4. L'ampliació de l'interior de l'església amb la construcció de dues noves capelles degué de realitzar-se en la segona meitat del segle XVIII. Que la construcció d'aquestes capelles és posterior a la reforma del segle XVI sembla confirmar-ho les traces del mur perimetral (UE's 1005 i 1006) que s'han documentat al aixecar el paviment.
5. D'aquest moment podria datar el vas funerari emplaçat davant de la capella situada al costat meridional. El vas funerari, és de molt bona factura, bastit amb carreus ben treballats.
6. L'espoli de lloses de pedra del paviment de l'església arrel dels esdeveniments de 1936 no afectaren a la totalitat del mateix, com era creença força generalitzada, afectant només a part de la capçalera i del centra de la nau.
7. L'any 1938 les tropes italianes del (CTV), obligaren als veïns de Caseres a arranjat l'interior de l'església i regularitzaren el malmès paviment enllosat a un formigonat regular a tota la planta de l'edifici.

8. A la dècada dels anys 70 de passat segle, el rector de l'església de Santa Magdalena, obtingué el finançament per a procedir a cobrir el paviment de formigó amb un enrajolat de mosaic que conferia una millor imatge al lloc de culte.
9. Una vegada realitzada la documentació gràfica i planimetria de les estructures documentades es procedeix a cobrir tota la superfície afectada amb una capa de geotextil de protecció. Que es cobreix amb sorra i per sobre d'aquesta es disposa el paviment definitiu.

6.- BIBLIOGRAFIA

6.- BIBLIOGRAFIA

- Gran Geografia comarcal de Catalunya*, vol. 11, Max Cahner (dir.). Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1991-1996.
- FUGUET SANS, J., *L'arquitectura dels templers a Catalunya*, Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 1995.
- MUÑOZ SEBASTIÀ, H., Les parròquies de la Terra Alta a mitjans segle XVII, a *Dossiers d'Història Terraltenca*, 8, Secció d'Arqueologia del Patronat pro Batea, Batea, 2004.

**7. – ANNEX:
EL MATERIAL ARQUEOLÒGIC**

7.- ANNEX: EL MATERIAL ARQUEOLÒGIC

El material arqueològic documentat ha estat més aviat escàs, circumstància deguda a que la intervenció s'ha limitat al control tècnic de l'arranjament parcial del terra de l'edifici religiós de referència.

El material arqueològic el relacionem tot seguit ordenat atenent a la unitat estratigràfica on aquest s'ha documentat. Les UE's que han proporcionat material arqueològic són les següents: 1003, 1004, 1008a, 1020 i 1024.

UE. 1003

NÚM.	MATERIAL	DESCRIPCIÓ
ESM 001-003	Material de construcció	Estuc pintat de color blau cel provinent d'una de les capelles laterals.

UE. 1004

NÚM.	MATERIAL	DESCRIPCIÓ
ESM 001	Material de construcció	Estuc pintat de color vermellós provinent d'una de les capelles laterals.
ESM 002	Ceràmica vidrada	Fragment informe d'un bol o recipient tancat amb vidrat a l'interior i l'exterior amb tonalitats groguenca, verdosa i marronosa distribuïdes a bandes horitzontals

UE. 1008a

NÚM.	MATERIAL	DESCRIPCIÓ
ESM 001	Ceràmica vidrada	Fragment de vora amb llavi arrodonit ben diferenciat corresponent a un vas exvasat. Vidrat interior i exterior de color marronós.
ESM 002	Ceràmica vidrada	Fragment informe de paret de gerra o gibrell. Vidrat interior de color verdós i a l'exterior una banda vertical de 2,4 cm d'ample sobre engalba blanca.

UE. 1020

NÚM.	MATERIAL	DESCRIPCIÓ
ESM 001	Ceràmica vidrada	Vora plana exvasada amb llavi indiferenciat i marcada carena. Decoració amb una banda pintada de color marró clar al llavi i dues línies del mateix color paral·leles una sota l'esmentada banda i l'altra a la carena.
ESM 002	Ceràmica vidrada	Vora vertical amb llavi engruixit diferenciat amb un

		baquetó que separa la vora de la paret d'un vas tancat. Vidrat exterior de color marró i traces a l'interior.
ESM 003	Ceràmica oxidada	Vora amb llavi diferenciat i sortit d'una gerra. Arrencament de nansa.
ESM 004	Ceràmica vidrada	Arrencament de nansa d'un vas vidrat de color verdós a l'exterior.
ESM 005	Pisa	Base amb peu anular de forma cònica amb decoració d'una banda blava. Bol de pisa blanca.
ESM 006	Porcellana	Fragment informe d'una possible tassa.
ESM 007	Porcellana	Fragment de paret d'un petit gerro amb decoració vegetal de fulles de color verd separades per bandes verticals de color blau clar.
ESM 008	Ceràmica vidrada	Fragment informe de gerra amb vidrat exterior de color marró.
ESM 009	Ceràmica vidrada	Fragment informe de gerra amb vidrat exterior de color marró.
ESM 010	Alabastre	Base plana d'un petit gerro amb decoració floral.
ESM 011	Alabastre	Basa plana-convexa circular de 6 cm de diàmetre d'un gerro de color blau clar amb estries verticals en relleu a la part inferior.
ESM 012	Rajola	Fragment amb lletres capitals de color negre sobre fons blanc. Les lletres que es llegeixen són, a la línia superior: QU i a la inferior: A.
ESM 013	Alabastre	Fragment de taula d'altar. 11.5 cm de llarg i 8 cm d'ample.
ESM 014	Vidre	Coll d'ampolla de 6,2 cm d'alçada.
ESM 015	Vidre	Fragment de recipient en forma de closca de mol·lusc.
ESM 016	Vidre	Nansa enlairada d'un petit gerro per a decoració dels altars.
ESM 017	Material de construcció	Fragment d'estuc pintat de color blau cel.
ESM 018-020	Guix	Fragments d'una de les imatges que decoraven un dels altars. Pintura de color verd sobre fons beige o vermellós.
ESM 021-025	Pedra	Fragments de pedra sorrenca motllurada amb restes de pintura de diferents colors.
ESM 026	Llauna	Base de forma cònica de 8 cm de diàmetre. Molt oxidada
ESM 027	Plom	Fragment de plom longitudinal de 12,5 cm de llarg i 2,5 cm d'ample.
ESM 028-029	Bronze	Dos penjolls plans de llum de sostre que combinen motius decoratius florals i geomètrics formant sis braços simètrics tant en sentit horitzontal com vertical. Tenen 9'5 cm de llarg i 5,3 cm d'ample. Són idèntics al documentat en la UE 1024.

UE. 1024

NÚM.	MATERIAL	DESCRIPCIÓ
ESM 001	Ceràmica vidrada	Base plana amb una marcada revora de 12 cm de diàmetre d'un gibrell amb vidrat exterior de color marró fosc amb traces verdoses molt difuminades.
ESM 002	Material de construcció	Peça retallada en forma d'un cercle irregular de 7,5 cm de diàmetre realitzada a partir d'un fragment de ceràmica vidrada de color groguenc a l'exterior.
ESM 003	Material de construcció	Fragment d'un lateral de totxo de 3,6 cm de gruix i pasta de color beige.
ESM 004	Ferro	Canelobre de tres braços de factura bastant barroera. La tija té 31,5 cm d'alçada amb estries helicoidals. Els tres braços surten d'una plataforma circular de 4 cm de diàmetre. Està molt oxidat.
ESM 005	Bronze	Penjoll pla de llum de sostre que combina motius decoratius florals i geomètrics formant sis braços simètrics tant en sentit horitzontal com vertical. Té 9'5 cm de llarg i 5,3 cm d'ample. Idèntic als documentats en la UE 1020.
ESM 006	Bronze	Fragment de dos penjolls de llum de sostre que combina motius decoratius geomètrics. Els dos fragments està units per un ganxo en forma de vuit. La longitud total conservada és de 9,5 cm i l'amplada màxima conservada de 4,5 cm.
ESM 007	Ferro	Fragment de canalització circular de 11,5 cm de diàmetre a la part inferior i 8,5 cm a la part superior. El diàmetre interior es decreixent, passant dels 5 al 4 cm.

**8. – PLÀNOLS I REPORTATGE
FOTOGRÀFIC**

MINISTERIO
DE ECONOMÍA
Y HACIENDA

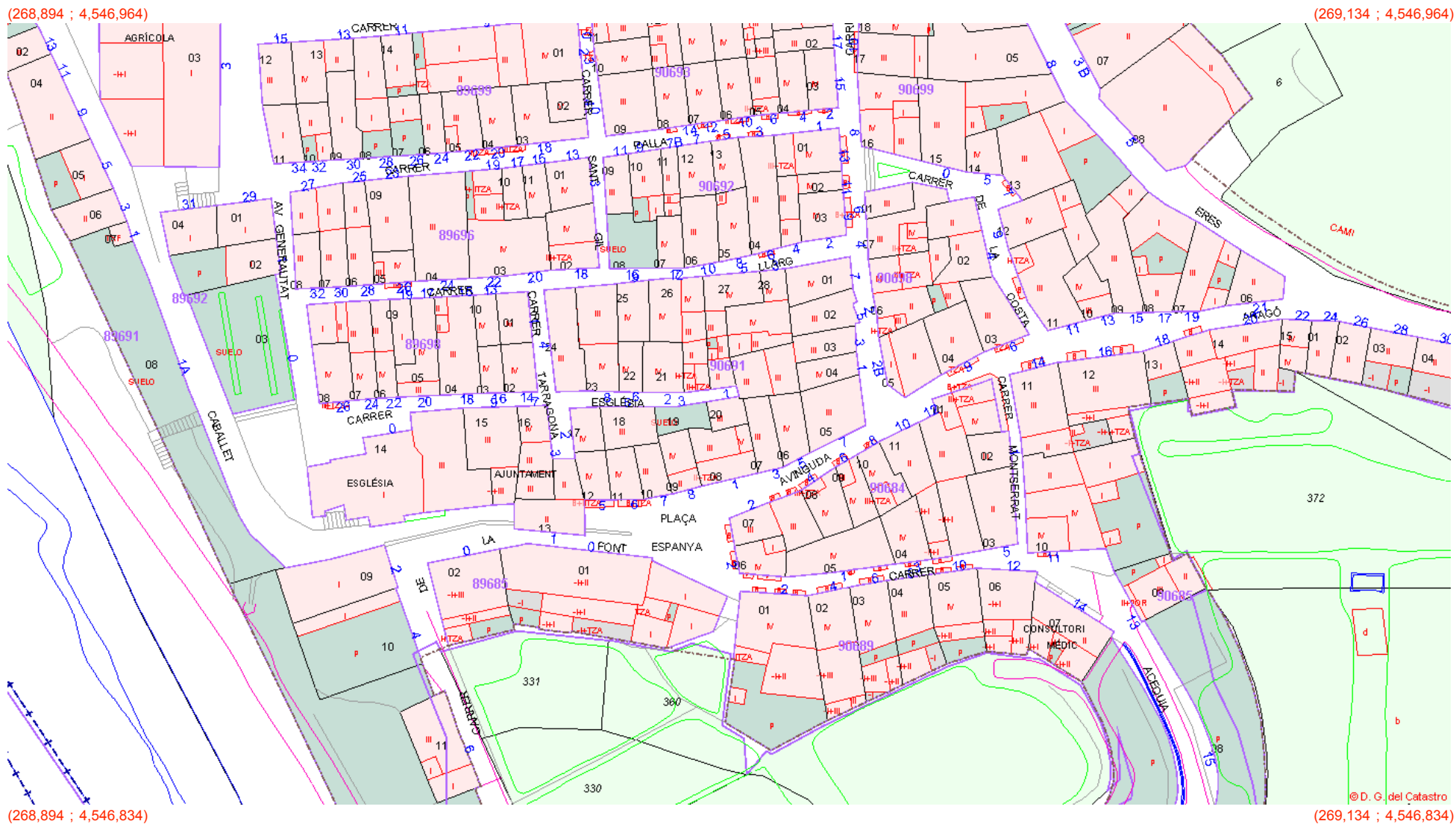
Sede Electrónica del Catastro

CARTOGRAFÍA CATASTRAL

Provincia de TARRAGONA
Municipio de CASERES
Proyección: U.T.M. Huso: 31

ESCALA 1:1,000
20m 0 20 40m

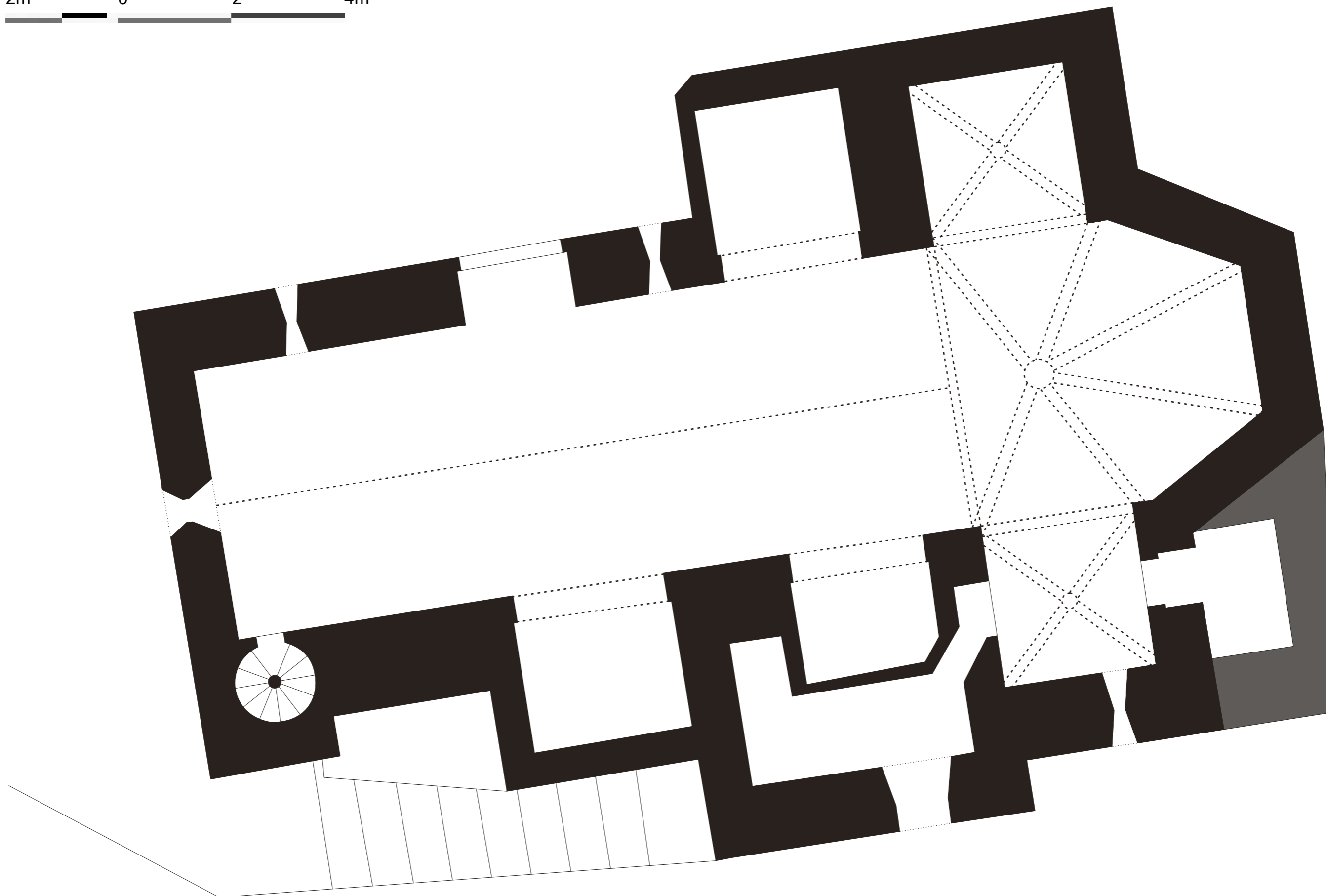
Coordenadas del centro: X = 269,014 Y = 4,546,899

Este documento no es una certificación catastral

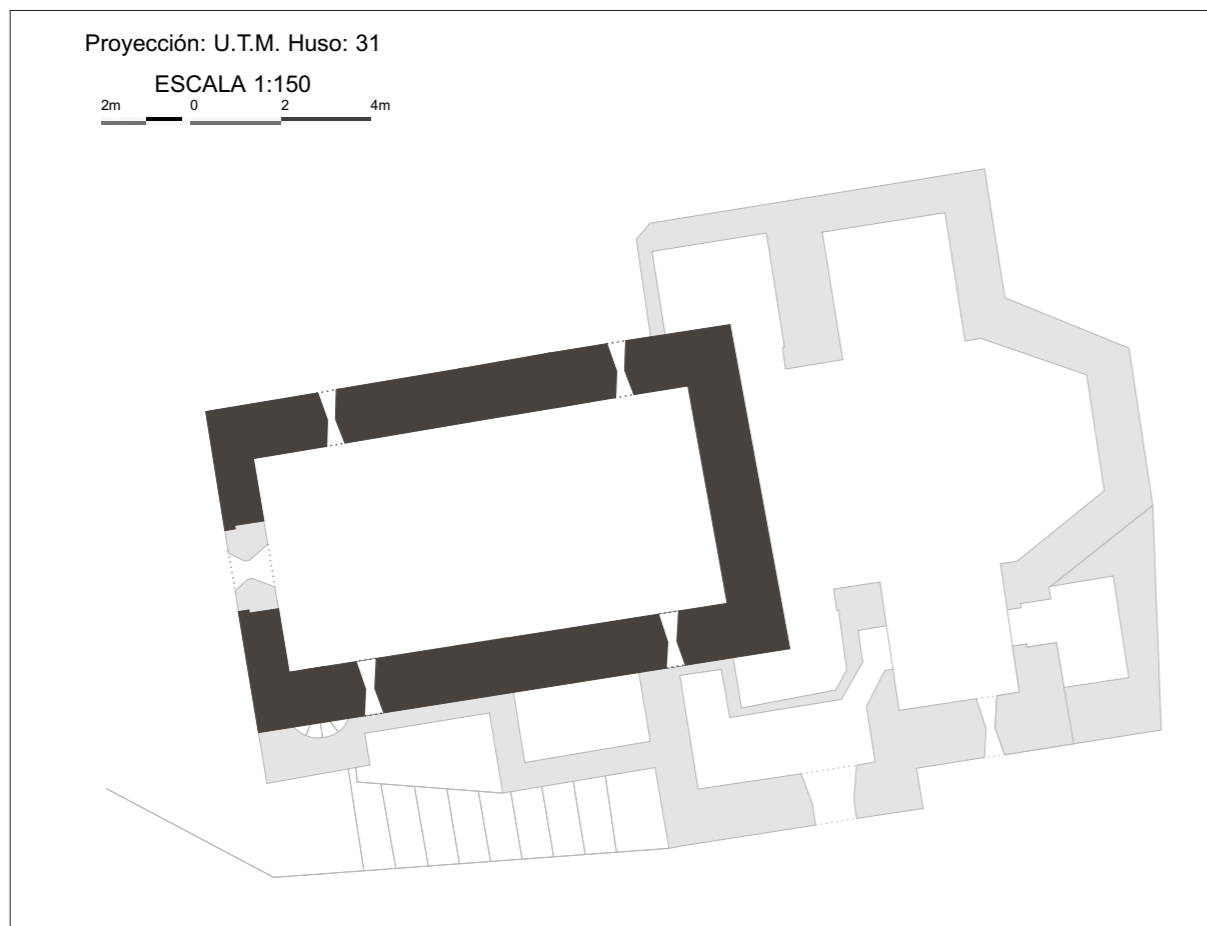
© Dirección General del Catastro
05/02/10

Proyección: U.T.M. Huso: 31

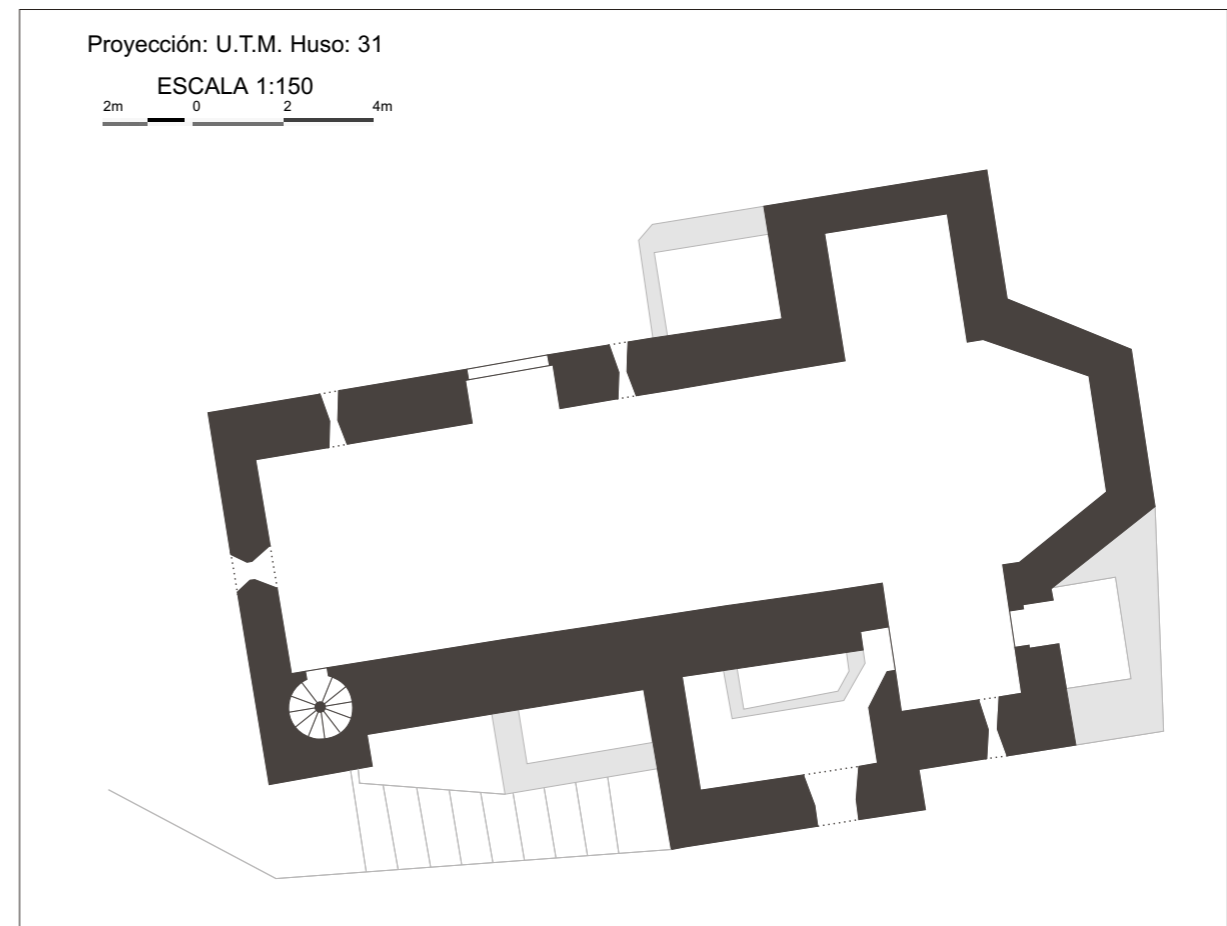
ESCALA 1:150

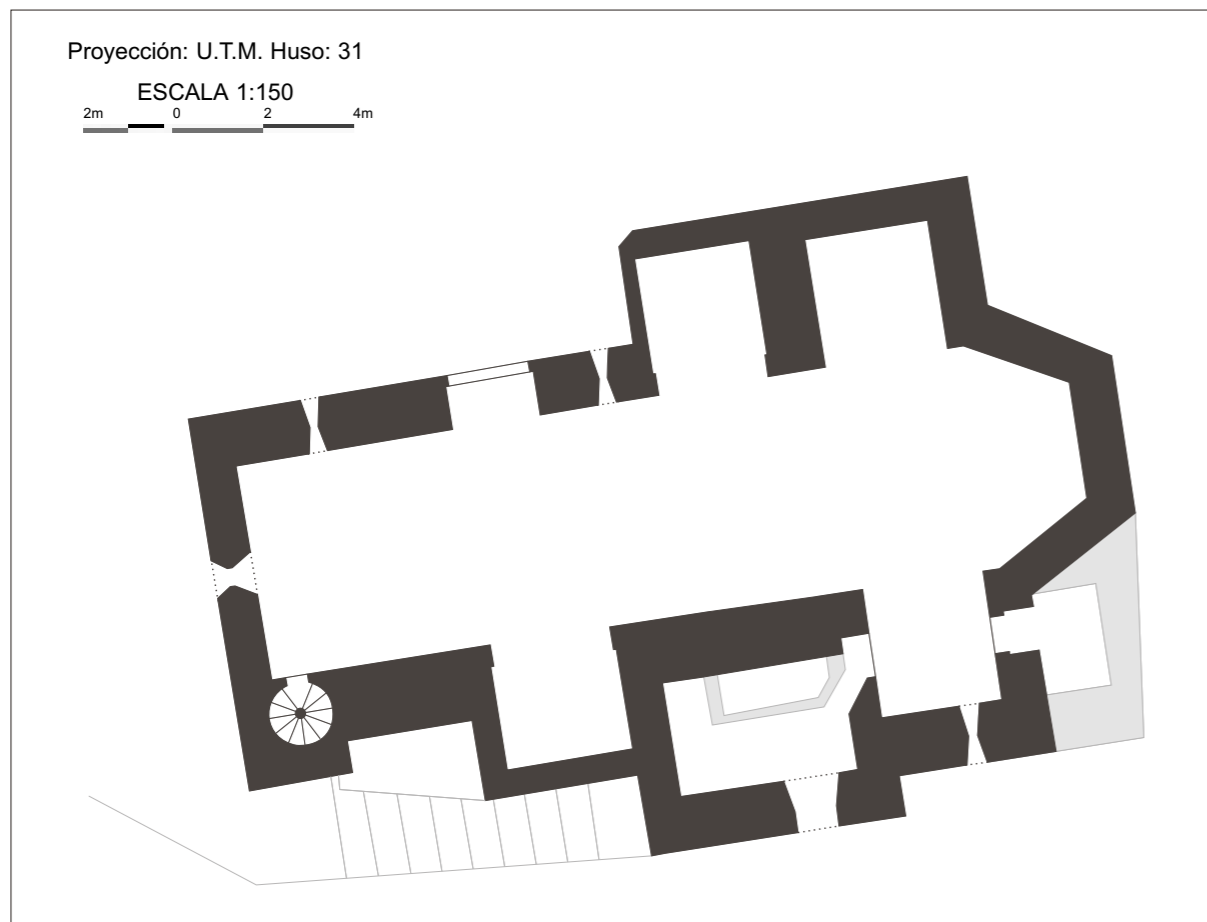
Làmina 02. Planta general de l'Esgésia de Caseres

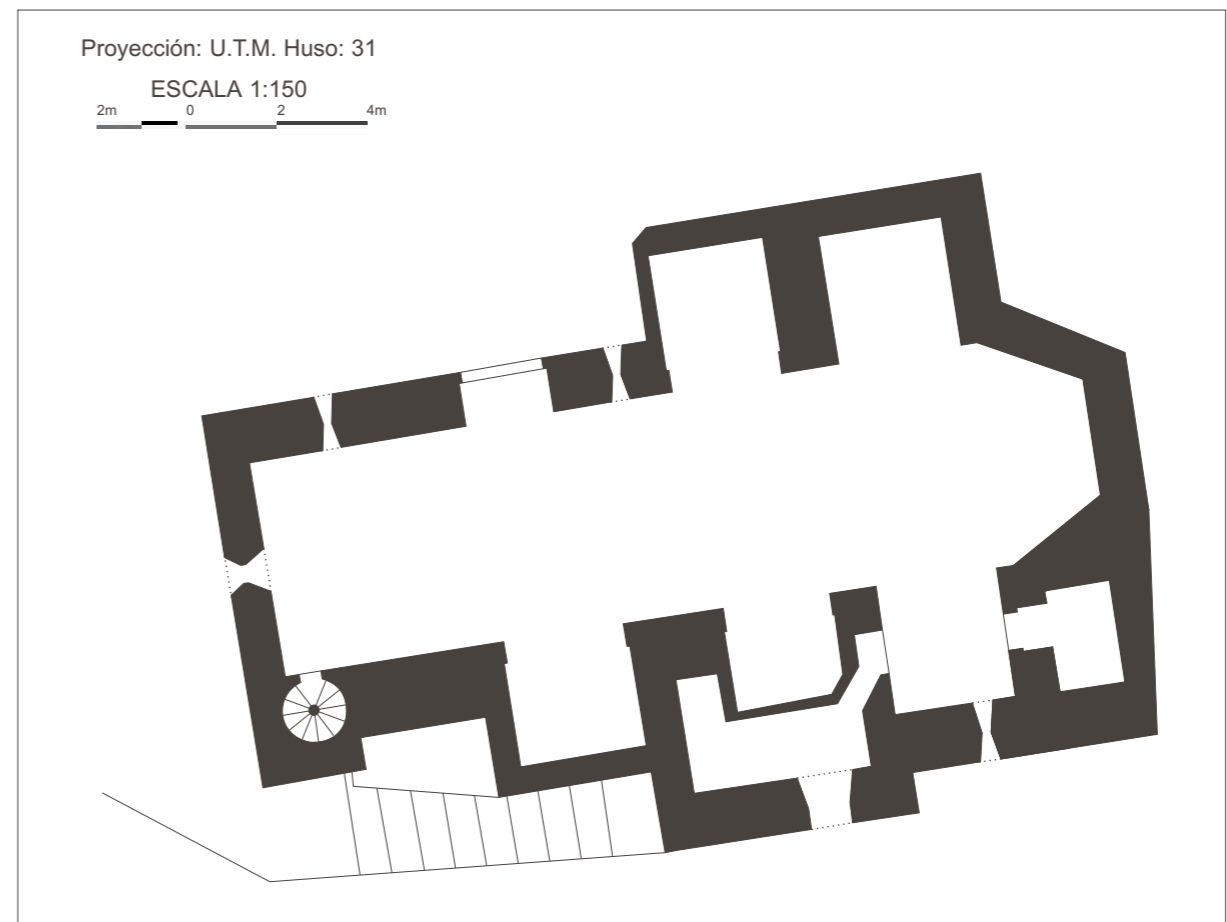
Proposta de la planta al segle XIII

Proposta de la planta als segles XVI - XVII

Proposta de la planta al segle XVIII

Planta actual

Proyección: U.T.M. Huso: 31

ESCALA 1:150

Làmina 04. Planta general amb les estructures i enllosats documentats en la intervenció arqueològica

Enllosat a la nau

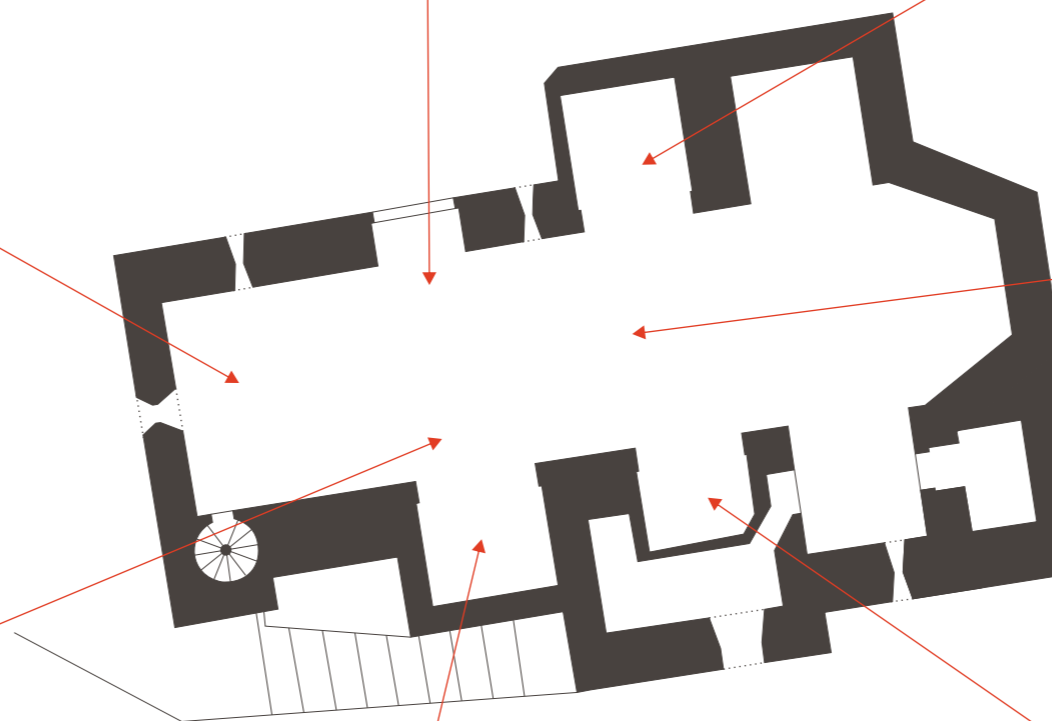
Enllosat a la zona d'entrada

Capella nord

Enllosat a la nau

Vas funerari

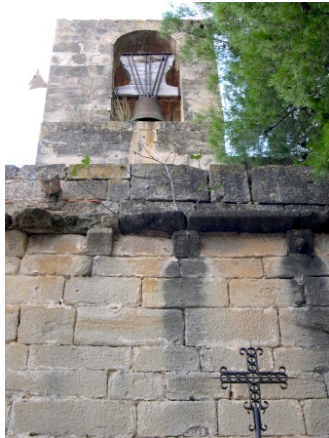

Primera capella sud

Segona capella sud

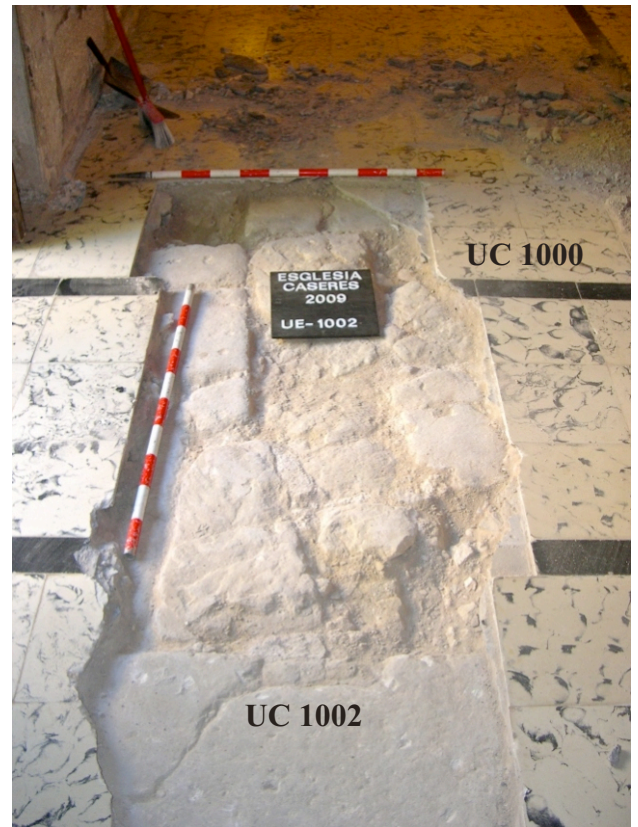
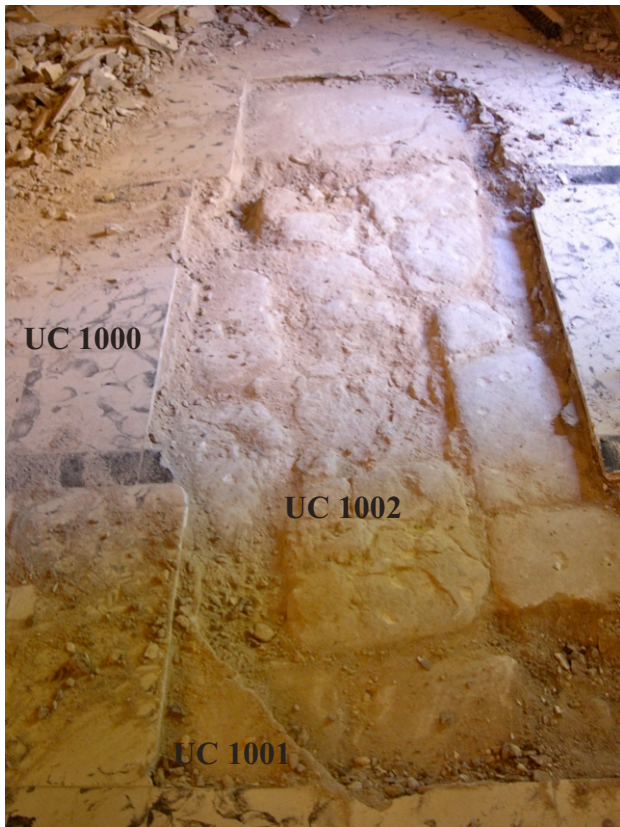
Làmina 05. Situació de les capelles laterals, vas funerari i enllosat de l'interior de l'església de Caseres

Làmina 06. Exterior de l'església de Caseres.

Làmina 07. Rasa de control prèvia a l'aixecament del paviment modern.

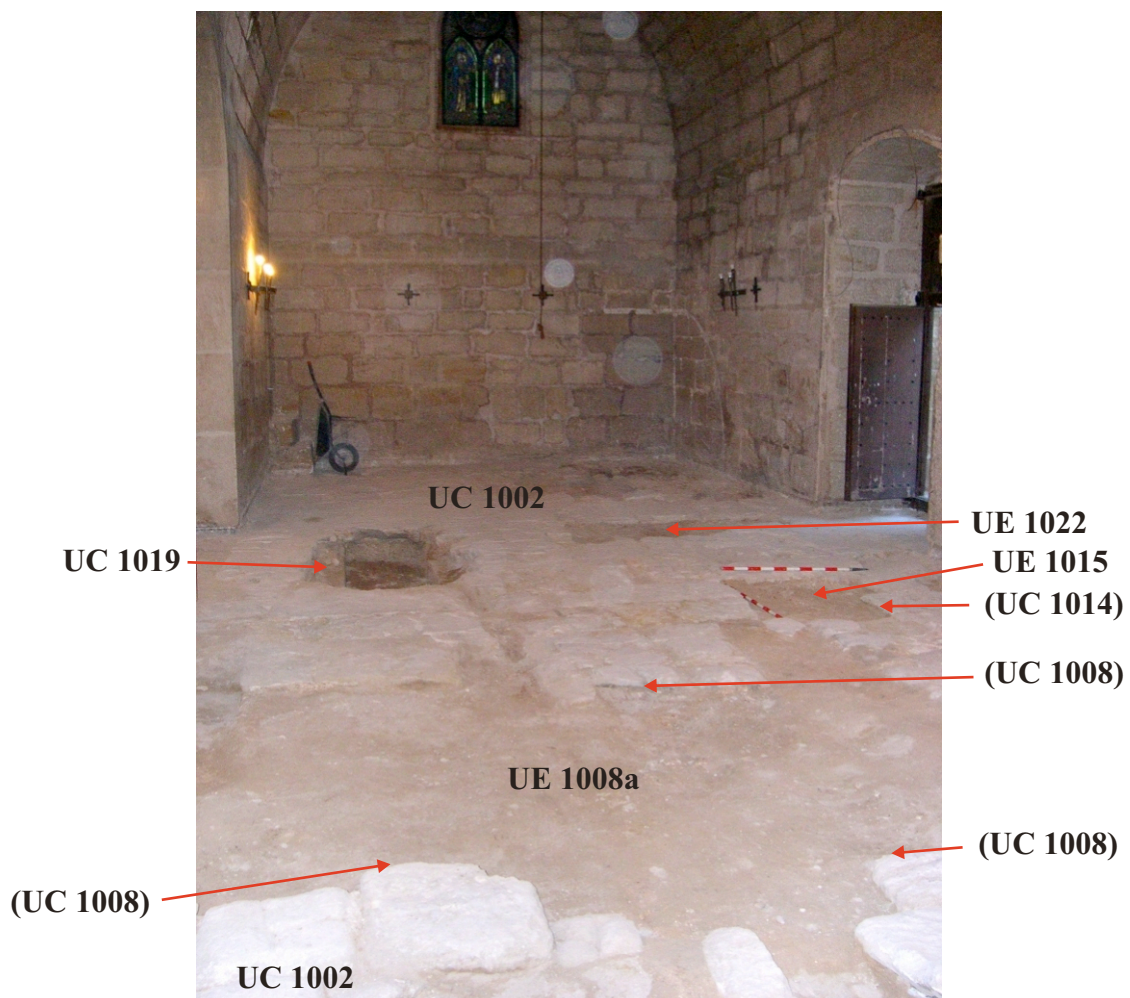
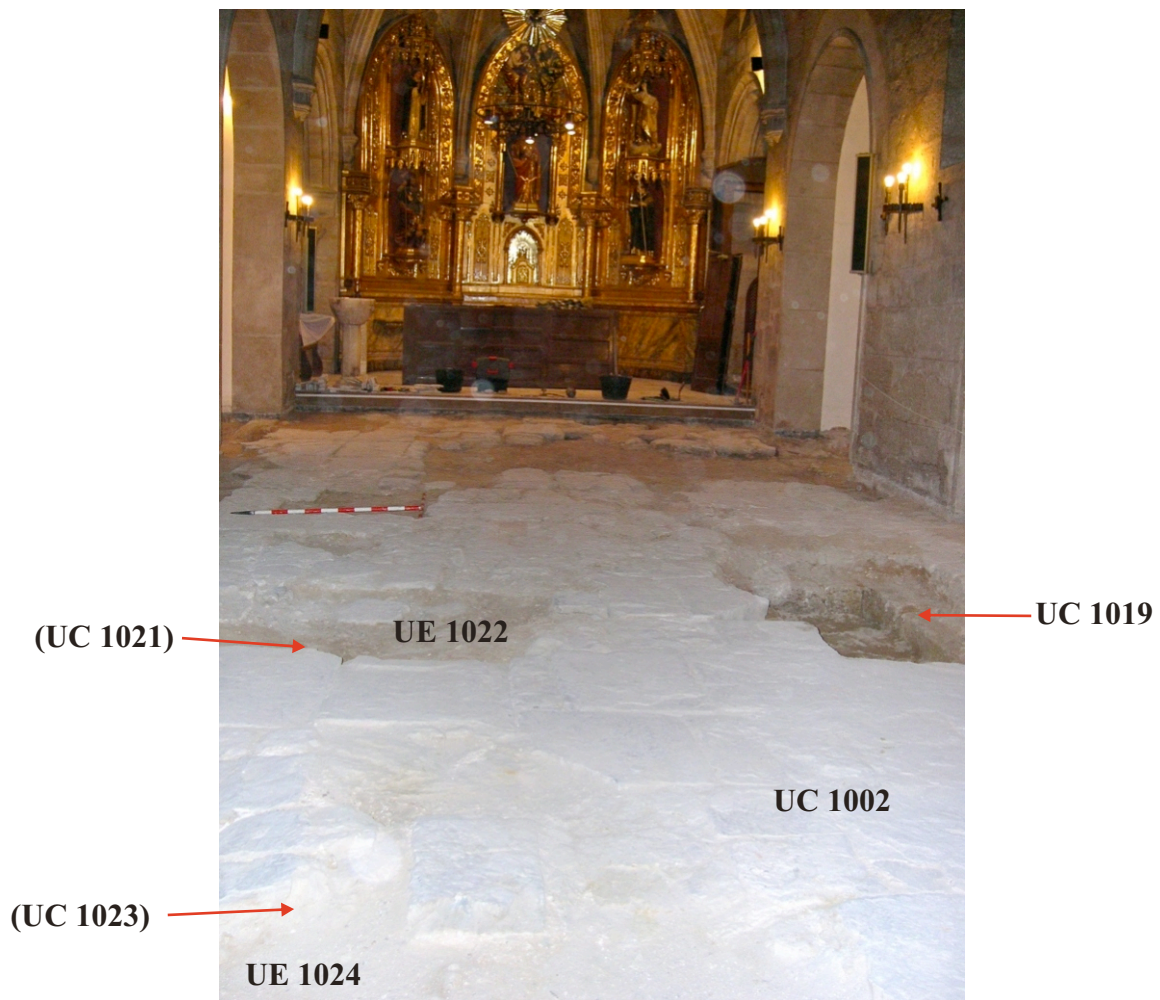
UC 1001

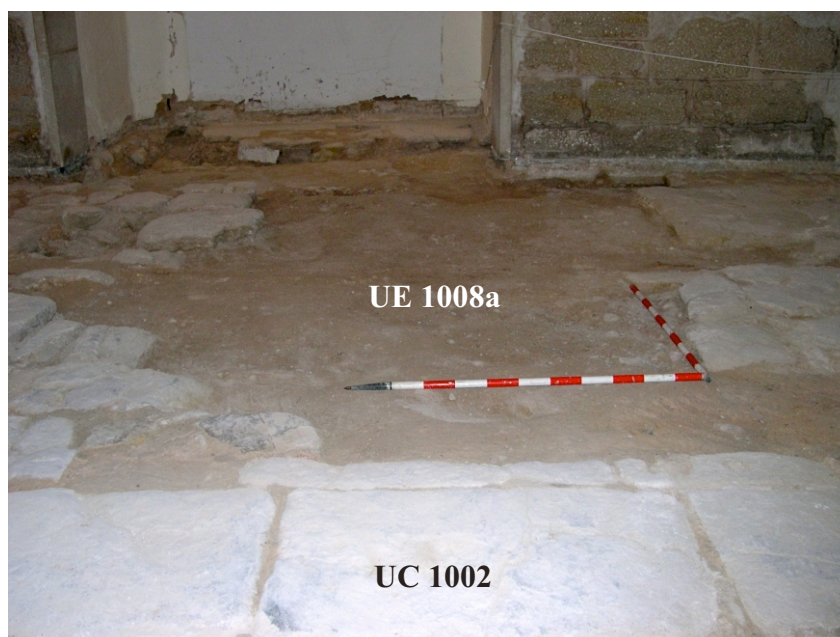
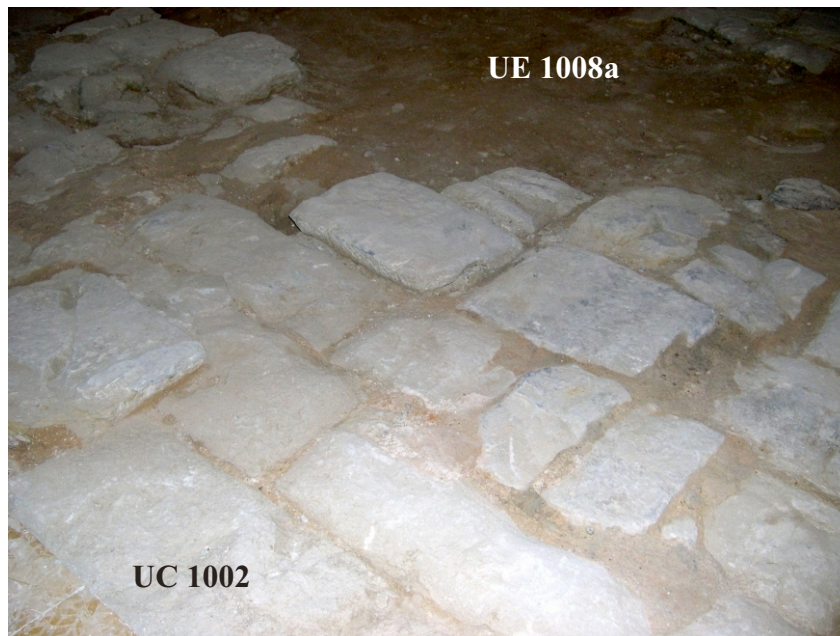
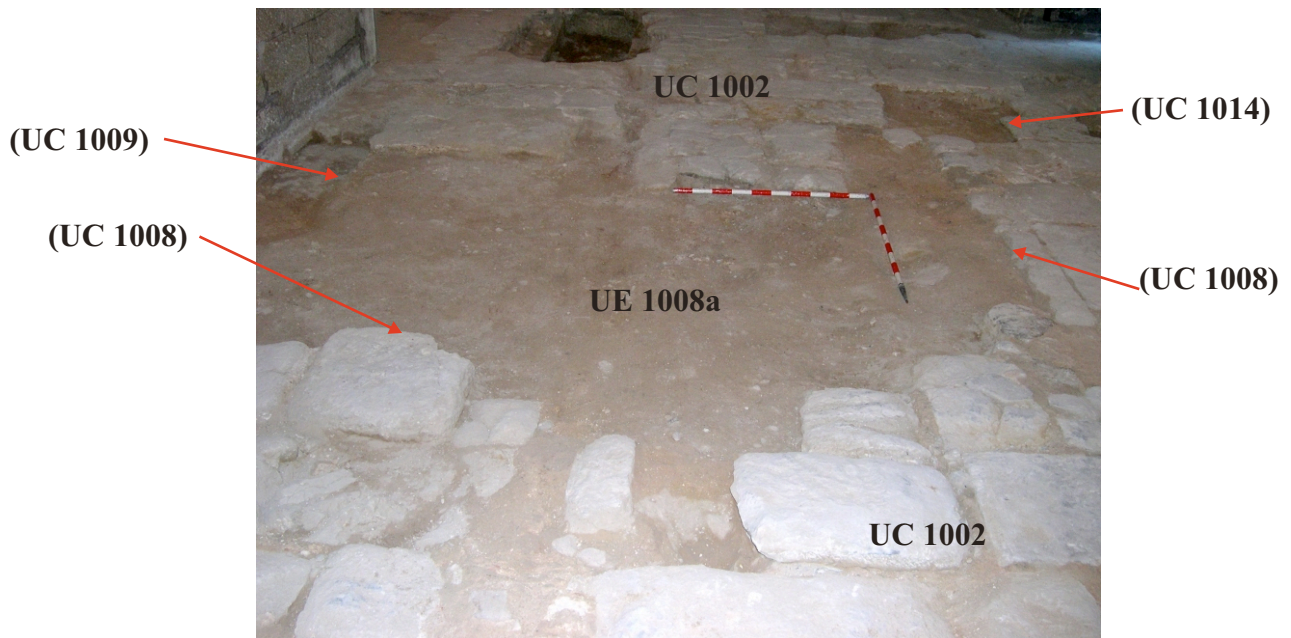
Làmina 08. Rasa de control prèvia a l'aixecament del paviment modern.

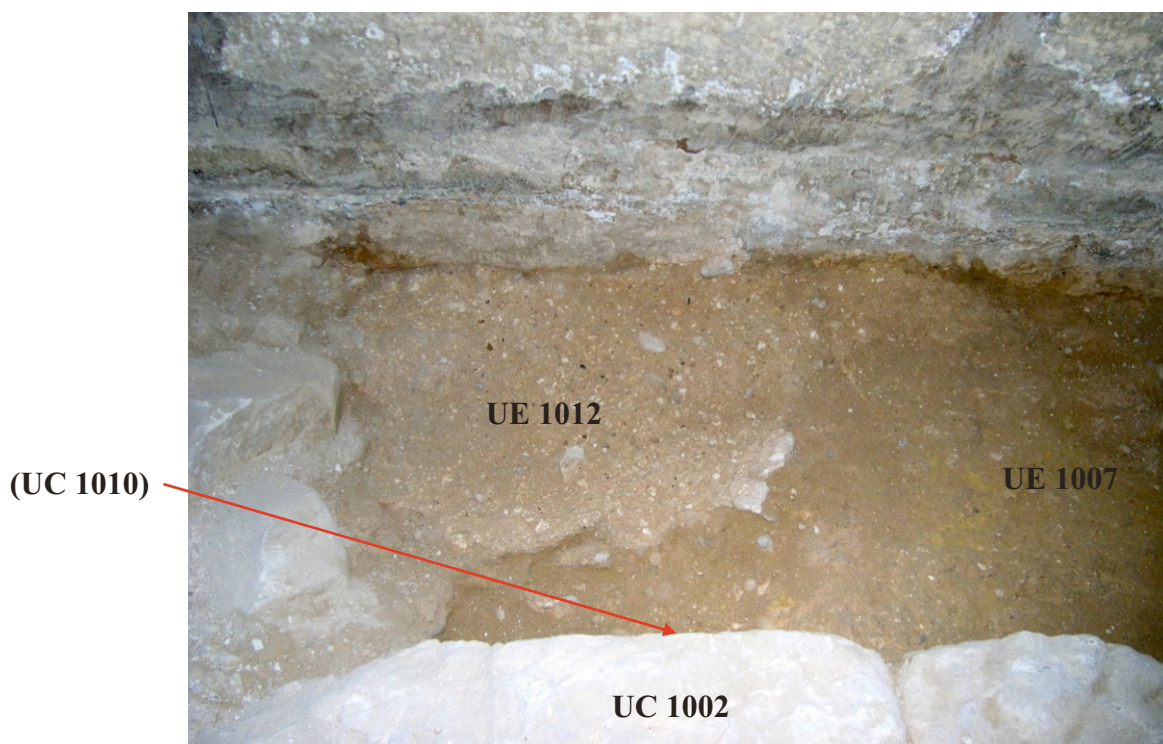
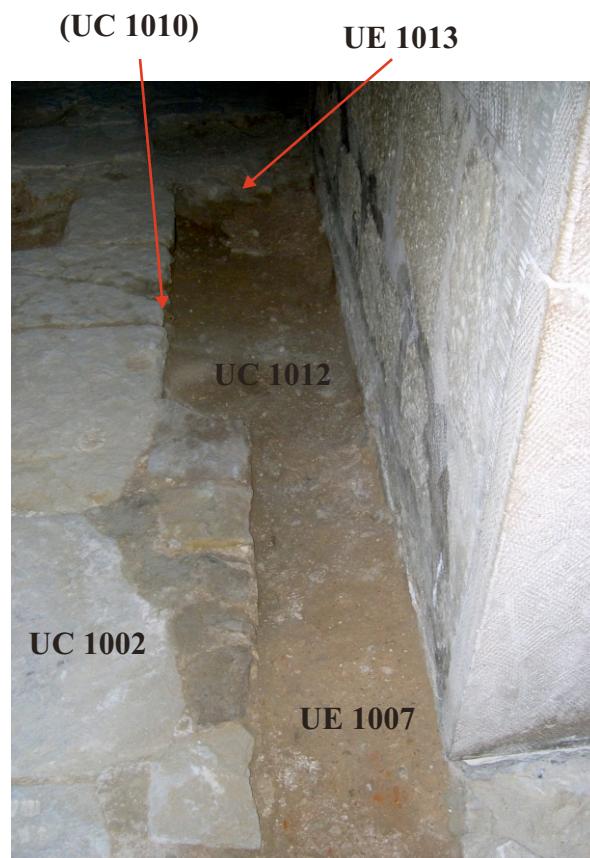
Làmina 09. Procés d'aixecament del paviment modern a la nau.

Làmina 10. Unitats constructives i estratigràfiques documentades a l'aixecar el paviment modern a la nau.

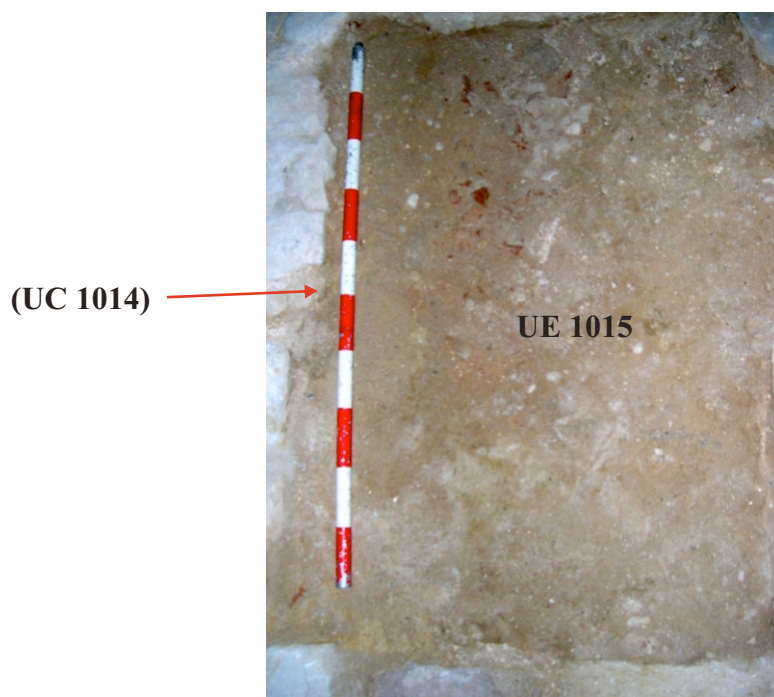
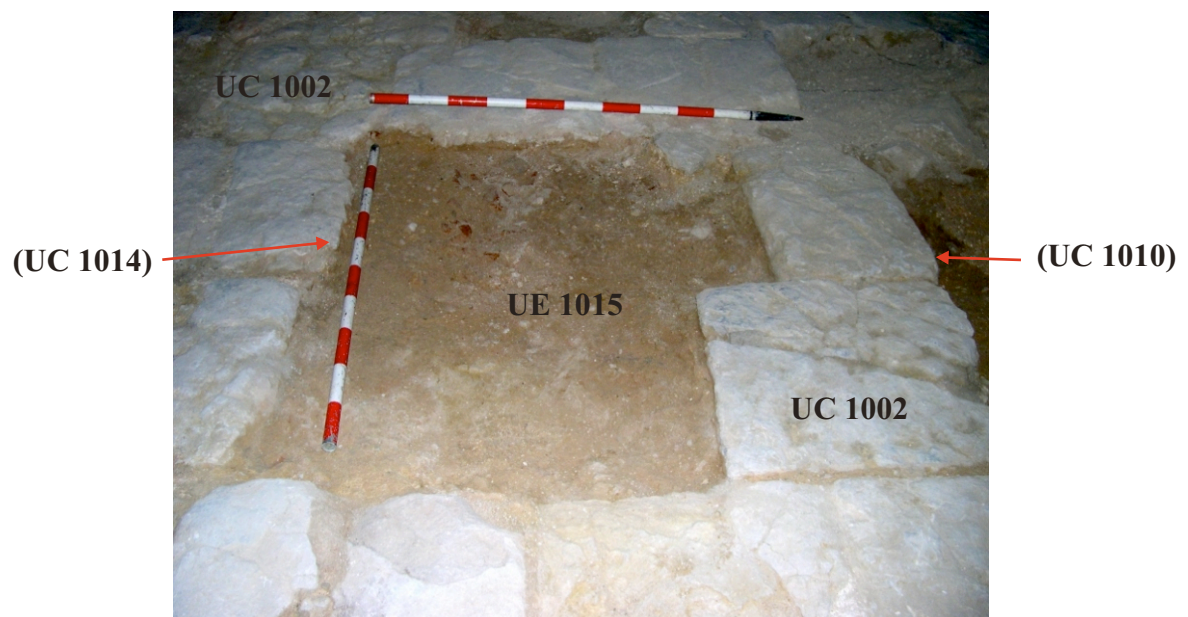
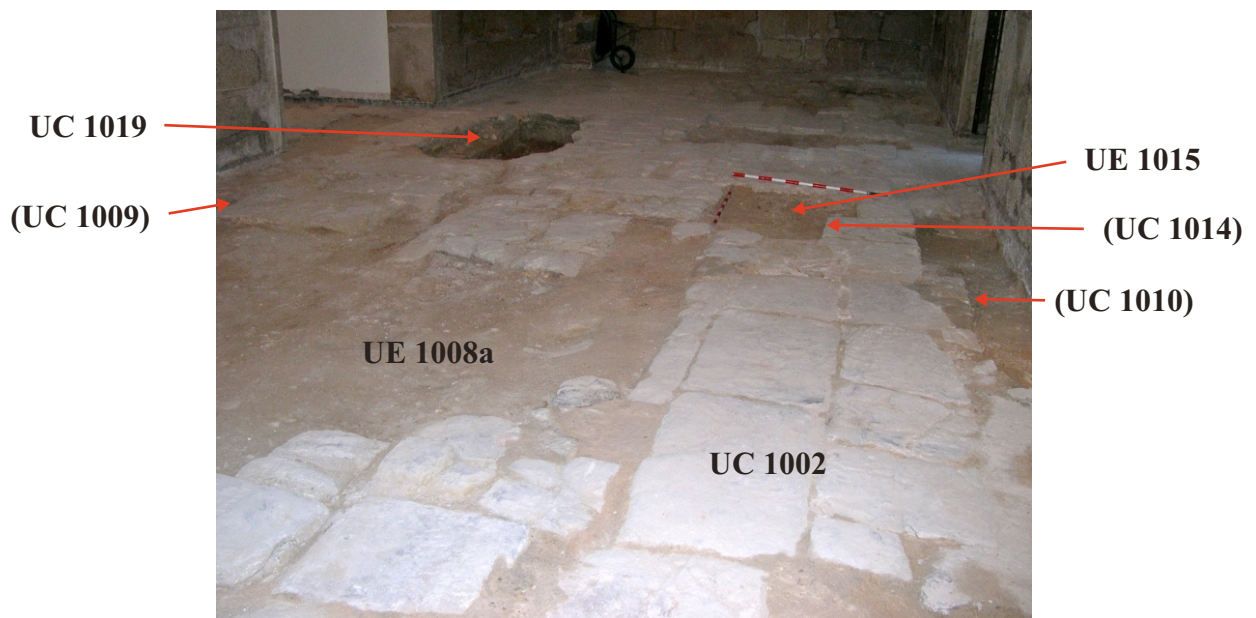

Làmina 11. Unitats constructives i estratigràfiques documentades a l'aixecar el paviment modern a la nau (part oriental).

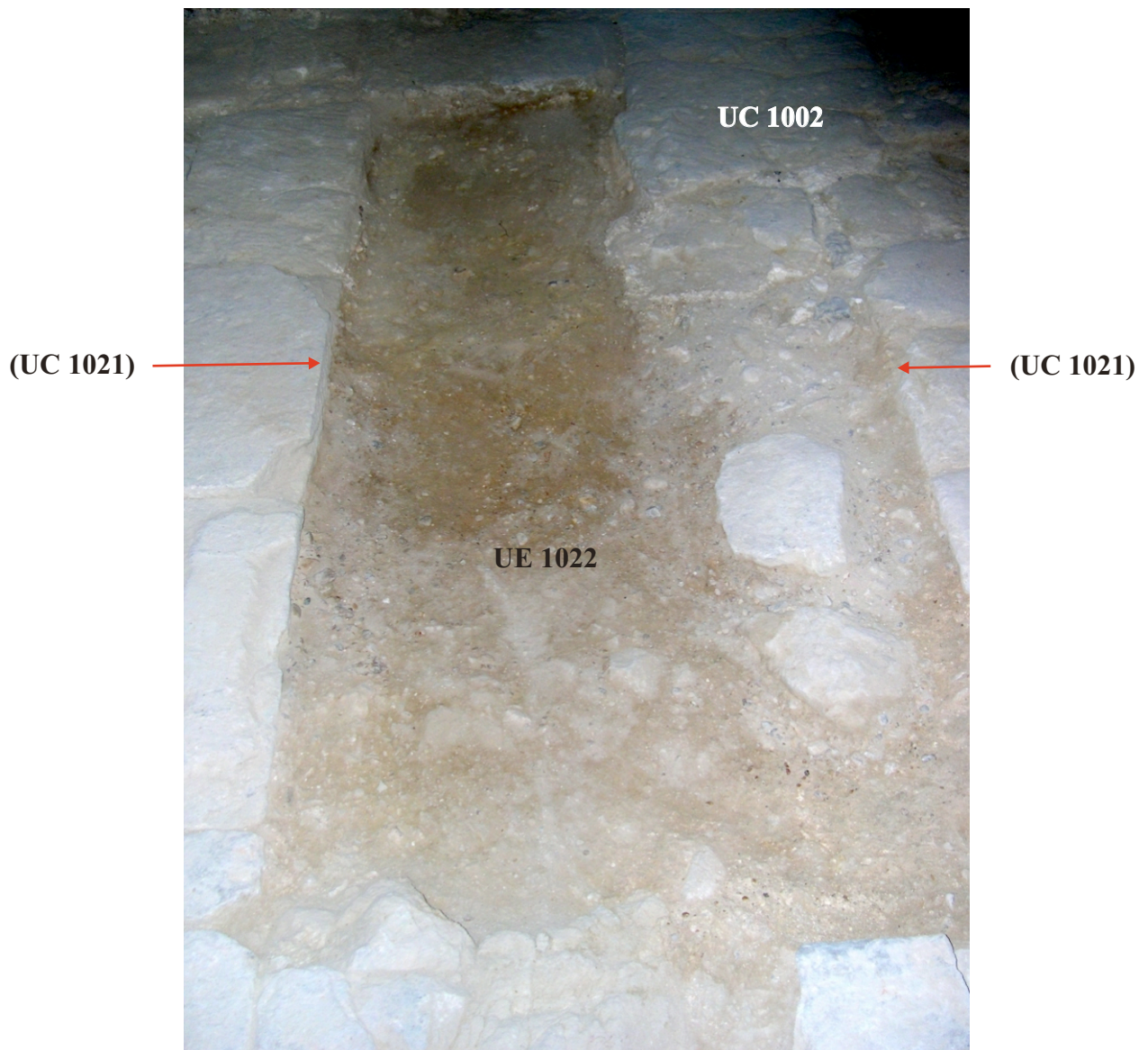
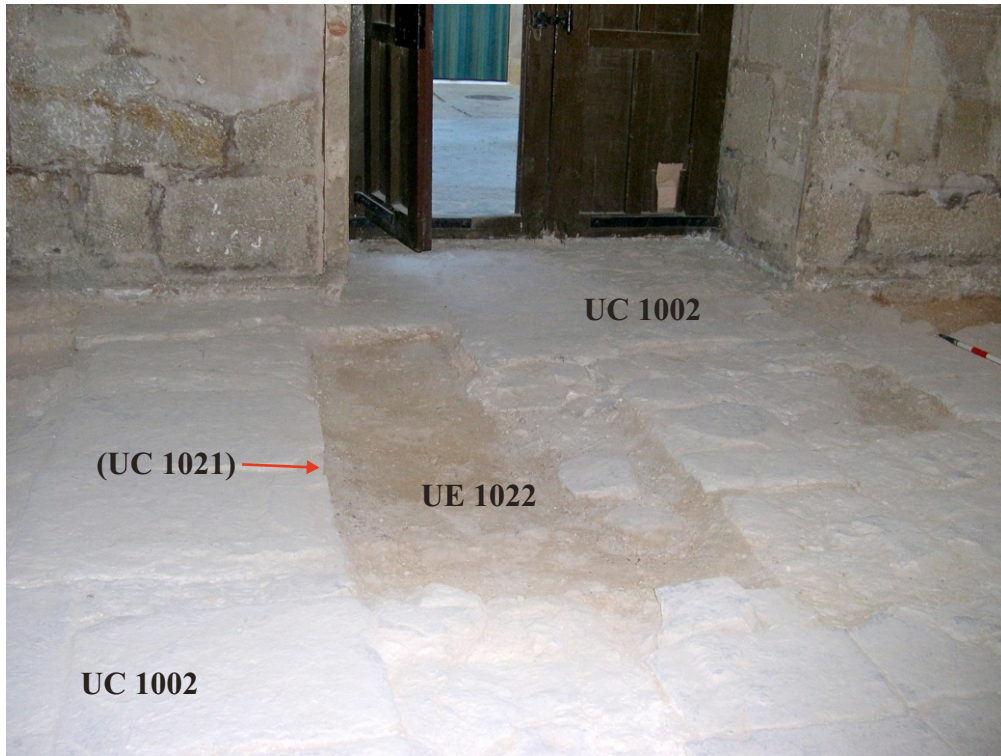

Làmina 12. Unitats constructives i estratigràfiques documentades a l'aixecar el paviment modern a la nau (part central).

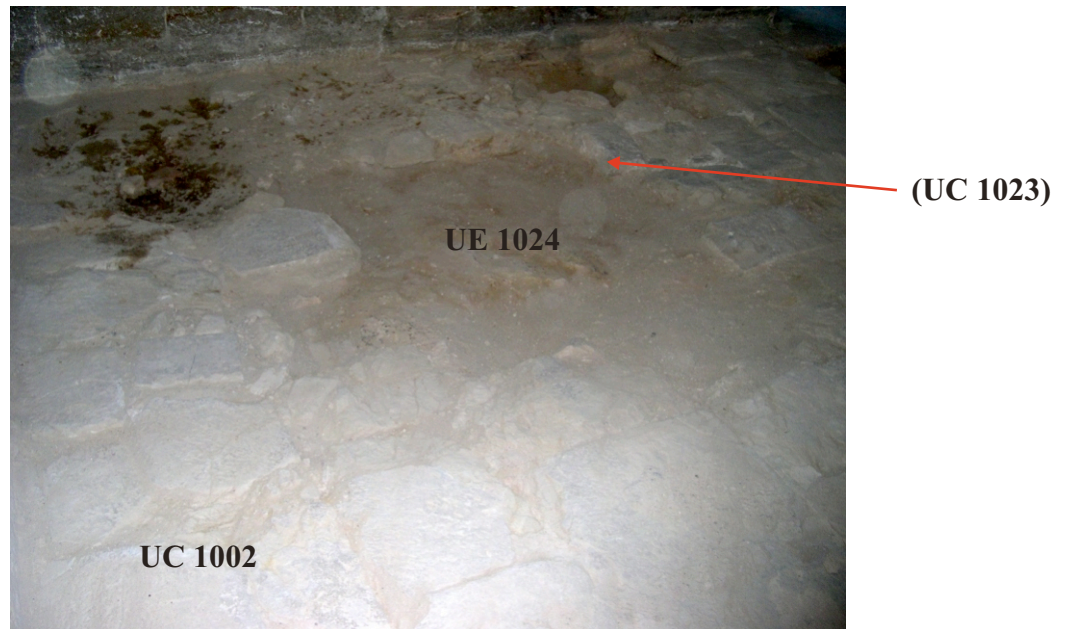

Làmina 13. Unitats constructives i estratigràfiques documentades a l'aixecar el paviment modern a la nau (part central).

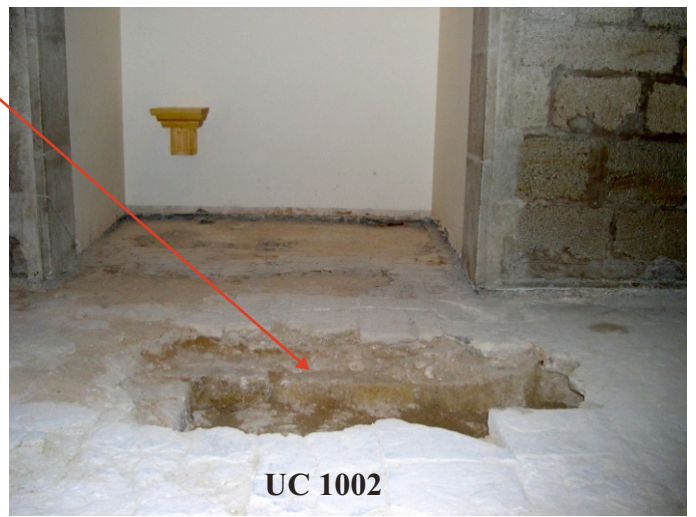
Làmina 14. Unitats constructives i estratigràfiques documentades a l'aixecar el paviment modern a la nau (part central).

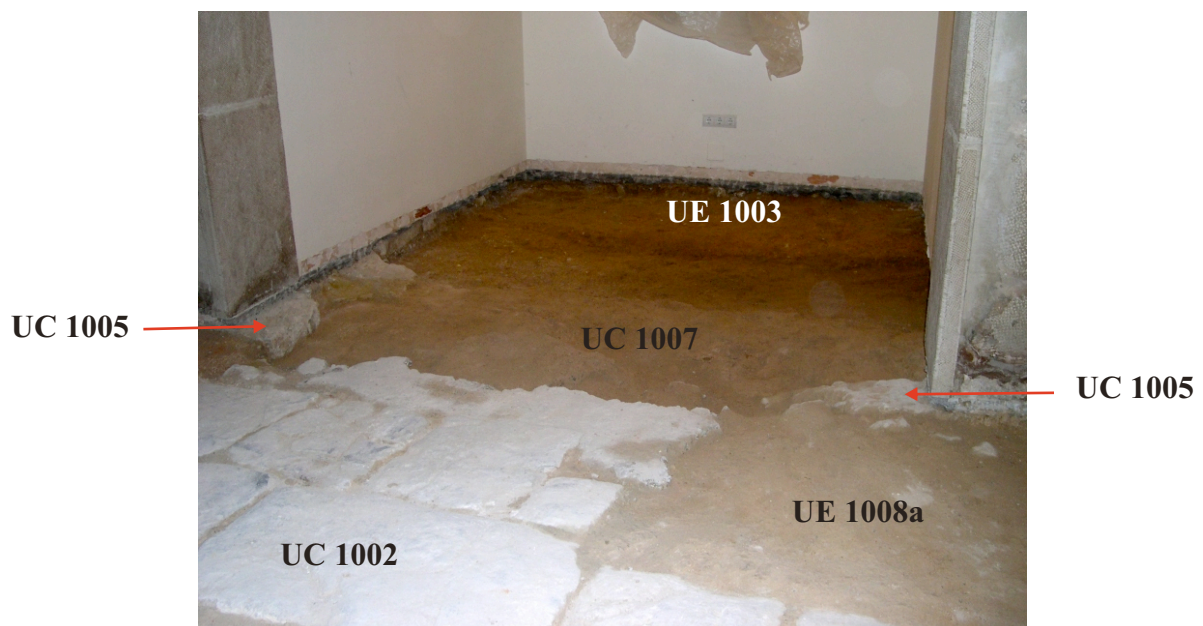
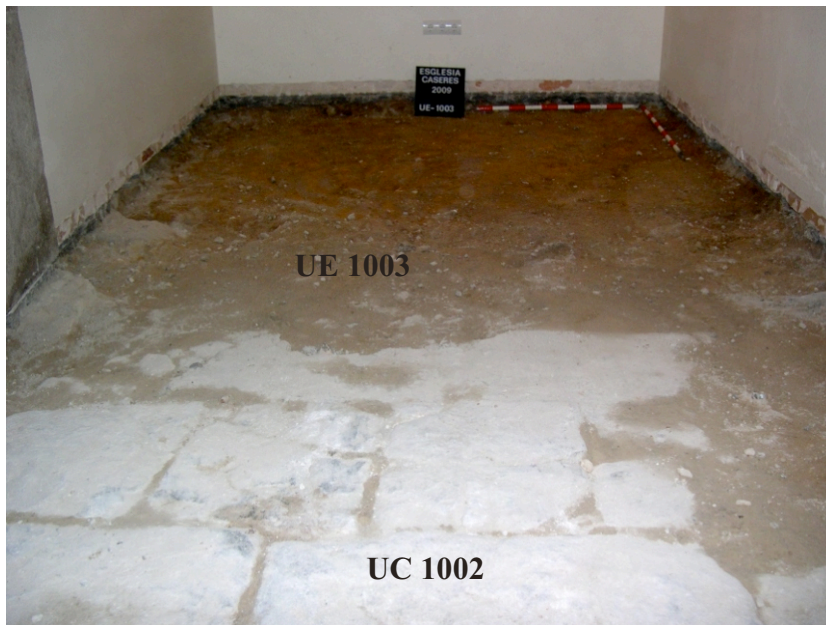
Làmina 15. Unitats constructives i estratigràfiques documentades a l'aixecar el paviment modern a la nau (part occidental).

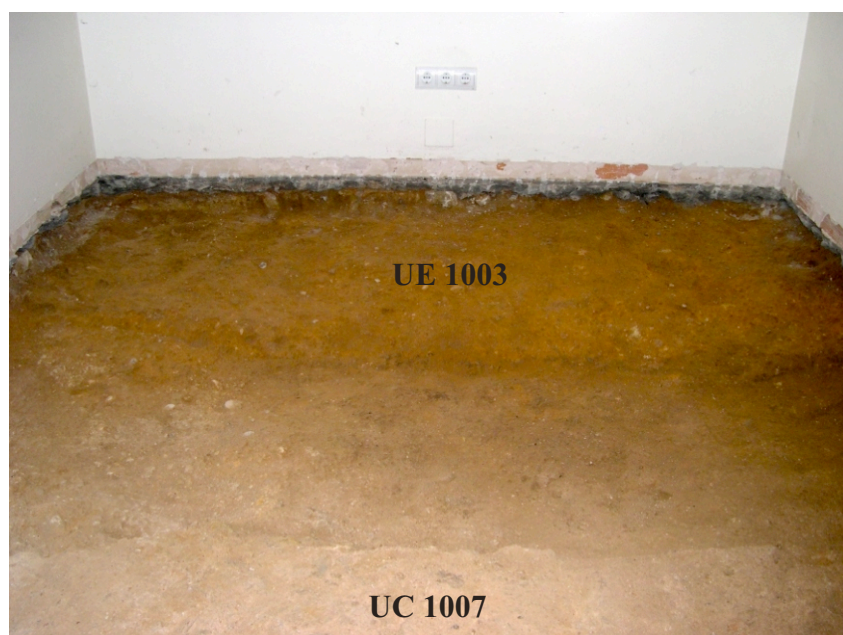
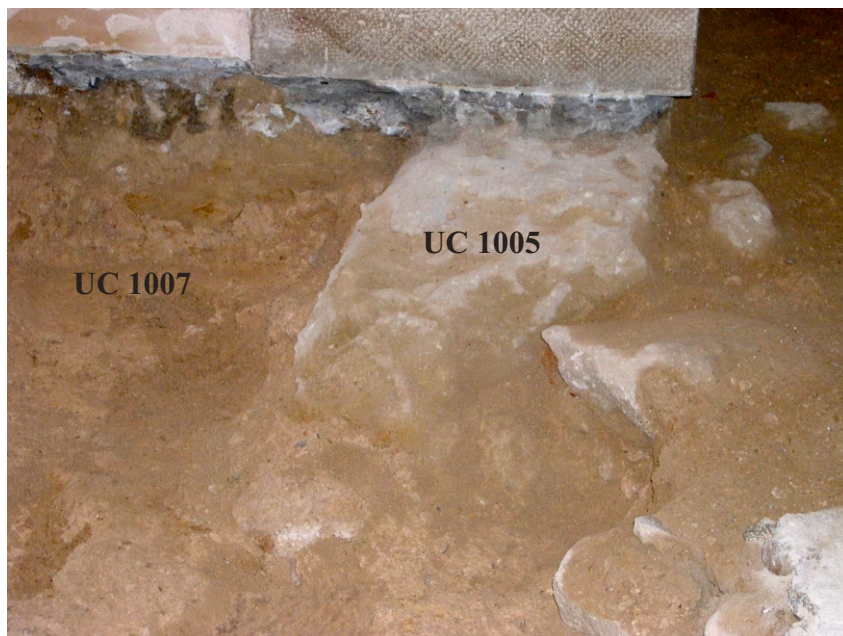
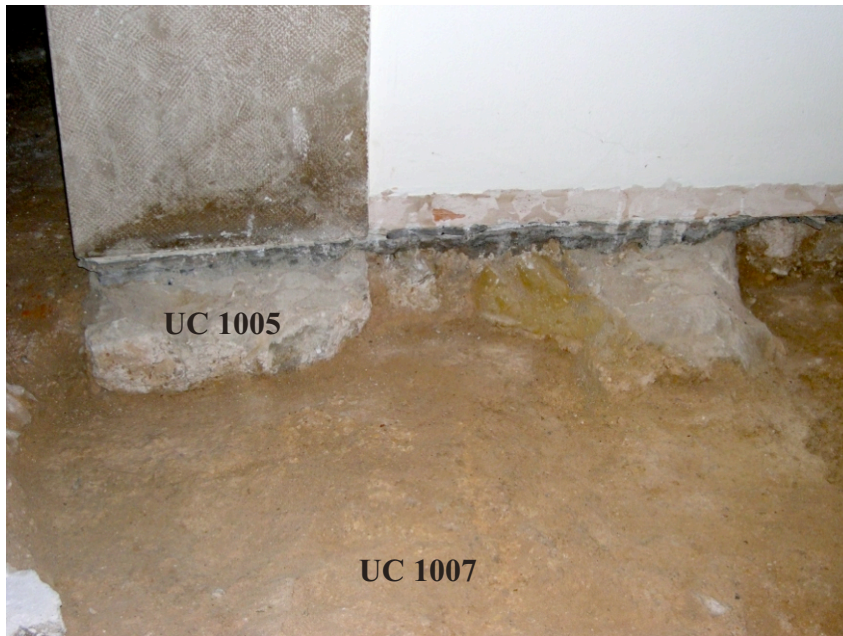
UC 1019

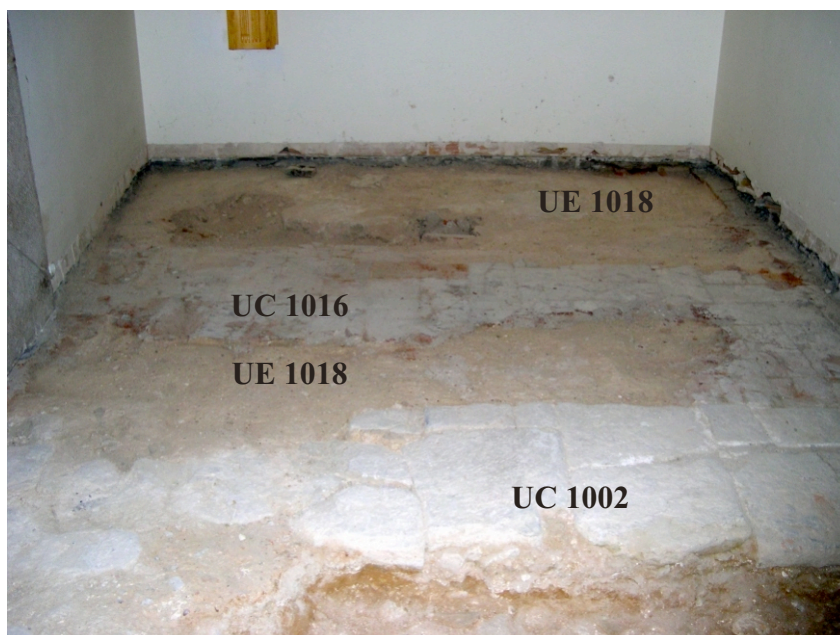
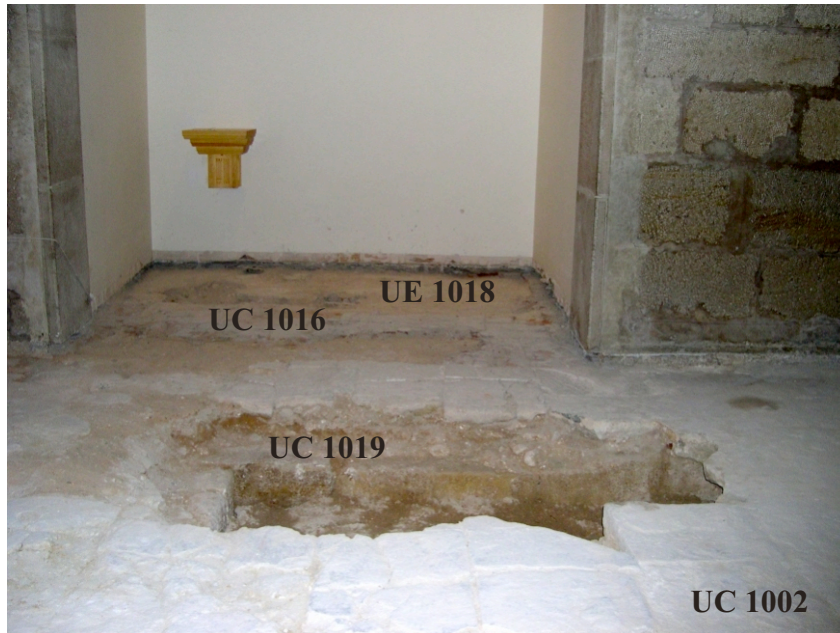
Làmina 016. Unitats constructives i estratigràfiques documentades a l'aixecar el paviment modern a la nau (vas funerari).

Làmina 17. Unitats constructives i estratigràfiques documentades a l'aixecar el paviment modern a la capella del costat nord.

Làmina 18. Unitats constructives i estratigràfiques documentades a l'aixecar el paviment modern a la capella del costat nord.

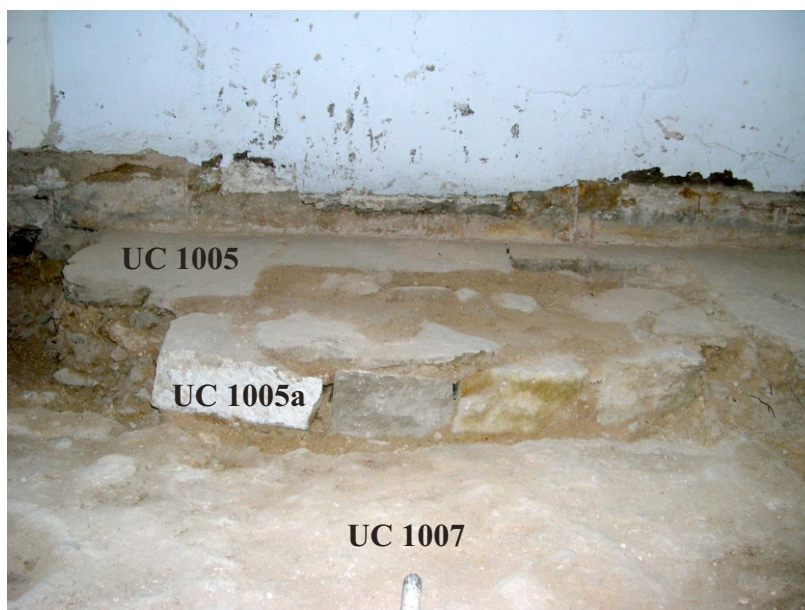
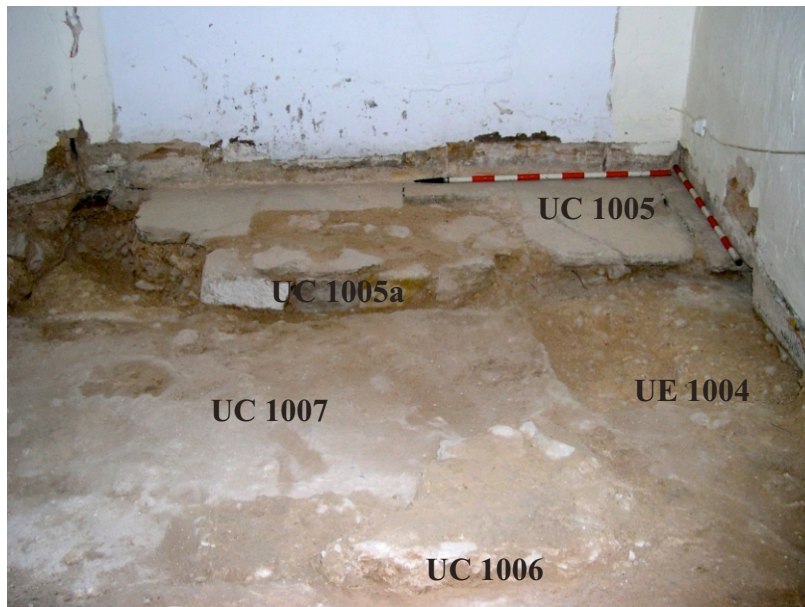

Làmina 19. Unitats constructives i estratigràfiques documentades a l'aixecar el paviment modern a la primera capella del costat sud.

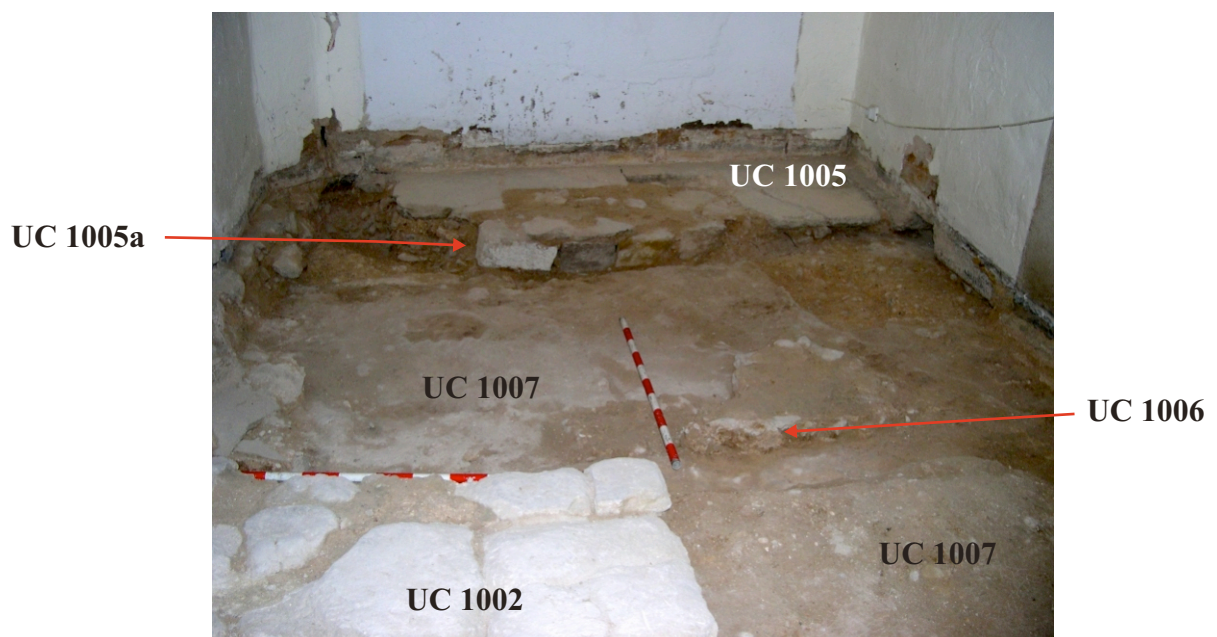
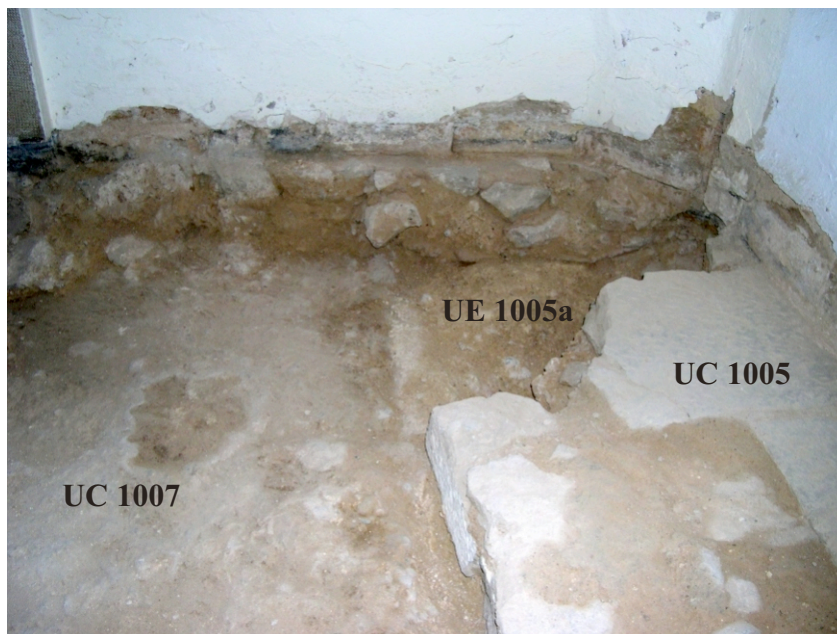

Làmina 20. Unitats constructives i estratigràfiques documentades a l'aixecar el paviment modern a la primera capella del costat sud.

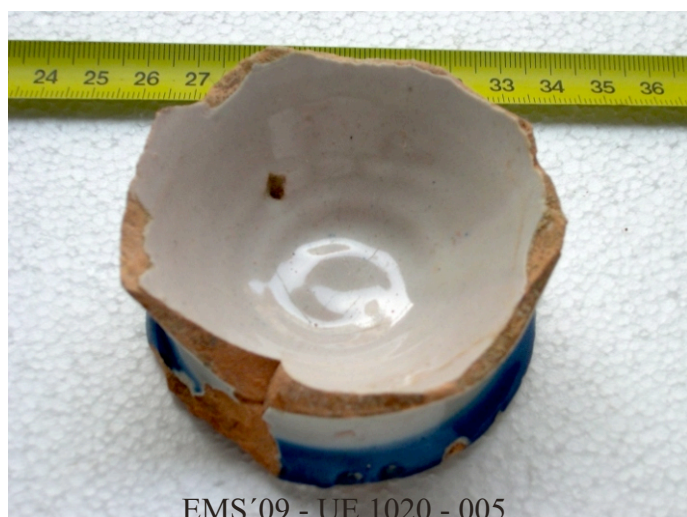
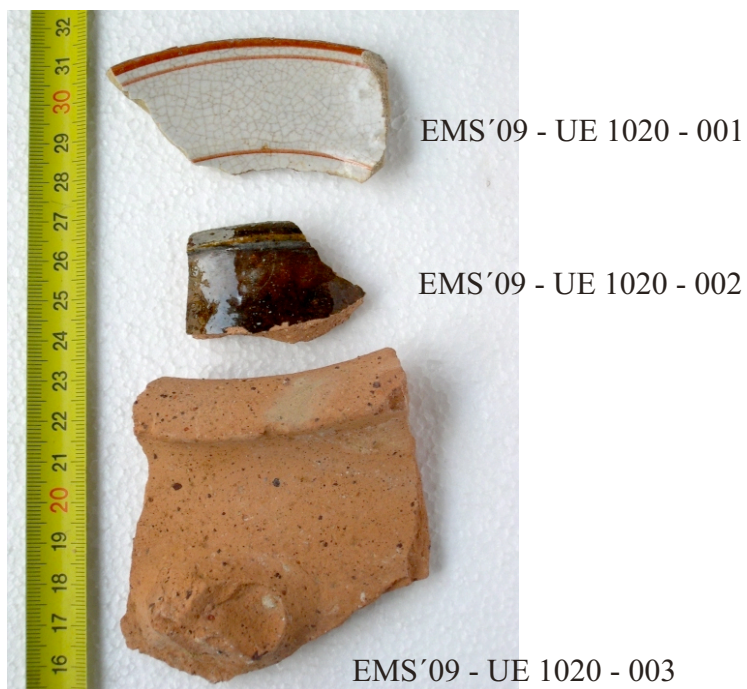
Làmina 21. Unitats constructives i estratigràfiques documentades a l'aixecar el paviment modern a la segona capella del costat sud.

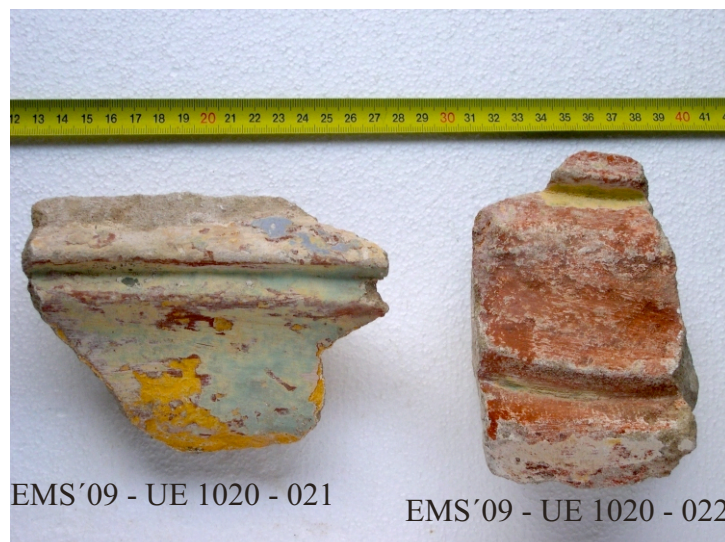

Làmina 22. Unitats constructives i estratigràfiques documentades a l'aixecar el paviment modern a la segona capella del costat sud.

Làmina 23. Cobriment de l'enllosat i dels elements interiors amb geotextil

EMS'09 - UE 1024 - 004

EMS'09 - UE 1024 - 004 detail

EMS'09 - UE 1024 - 005

EMS'09 - UE 1024 - 006

EMS'09 - UE 1024 - 007 frontal

EMS'09 - UE 1024 - 007 superior